

Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta lapsi- ja perhesosiaalityössä – raportti tukisuhdetoiminnan ammattilaisten kyselytutkimuksesta

*Sirpa Kannasoja, Kaisa Malinen, Tiina Lehto-Lundén,
Johanna Moilanen, Anu-Riina Svenlin & Johanna Kiili*

**Tukihenkilö-
ja tukiperhetoiminta
lapsi- ja perhesosiaalityössä
– raportti tukisuhdetoiminnan
ammattilaisten kyselytutkimuksesta**

*Sirpa Kannasoja, Kaisa Malinen, Tiina Lehto-Lundén,
Johanna Moilanen, Anu-Riina Svenlin & Johanna Kiili*

Kannen kuvitus: Johanna Högväg

YFI julkaisuja – YFI Publications 14

CC BY 4.0

2022 Jyväskylän yliopisto

ISBN 978-951-39-9460-0

ISSN 2342-3366

Sisällys

1. Raportin tausta, tarve ja tavoite ... 4
2. Tutkimuksen toteutus ja kyselyiden vastaajat ... 6
3. Tukisuhdetoiminnan järjestäminen ... 11
4. Tukisuhdepalveluiden piirissä olevat lapset ja nuoret ... 17
5. Tukisuhdepalvelua jonottavat ja ilman palvelua jäävät ... 28
6. Tukihenkilöiden ja tukiperheiden rekrytointi, tuki ja palkkiot ... 34
7. Tukisuhdetoiminnan prosessi ... 41
8. Tukisuhteiden kesto ja päättyminen ... 53
9. Tukisuhdetoiminnan vaikutukset ... 58
10. Tilastointi ja dokumentointi ... 62
11. Sosiaalihuoltolain muutoksen (2014) jälkeinen tilanne ... 66
12. Covid-19-pandemian vaikutukset ja tukisuhdetoiminnan kehittämisen haasteet ... 68
13. Loppusanat ... 71
- Lähteet ... 75

1. Raportin tausta, tarve ja tavoite

Tämä raportti käsittelee tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan nykytilaa Suomessa Lapsen tukena – tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta lapsi- ja perhesosiaalityössä (LATU) -tutkimushankkeeseen sisältyneen valtakunnallisen kyselytutkimuksen valossa. Hanketta rahoitti Sosiaali- ja terveysministeriö, ja sen toteuttivat vuosina 2021–2022 Jyväskylän yliopisto sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

LATU-hankkeen keskeisenä tavoitteena on ollut tuottaa tietoa tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan laajuudesta ja käytöstä lapsi- ja perhesosiaalityössä Suomessa. Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta perustuvat lapsen ja hänen perheensä ulkopuolisen aikuisen tai aikuisten väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Tukiperheessä lapsi viettää tavallisimmin yhden viikonlopun kuukaudessa. Tukihenkilöä lapsi puolestaan tapaa yleensä 2–4 kertaa kuukaudessa muutaman tunnin ajan kerrallaan. (Kannasoja ym., 2022.) Tässä raportissa tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaan yhteisesti viitattaessa käytetään tukisuhdetoiminnan käsitettä.

Vuonna 2015 voimaan tulleessa sosiaalihuoltolaissa (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014) tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta määriteltiin lastensuojelun avohuollon palvelujen (Lastensuojelulaki 417/2007) ohella yleiseksi perhepalveluksi. Muutoksella vahvistettiin lasten ja perheiden mahdollisuuksia saada näitä palveluja käyttöönsä jo varhaisemmassa vaiheessa, ilman lastensuojelun asiakkuutta. Perinteisesti tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa on toteutettu kunnissa sosiaalityöntekijöiden koordinoimana ja vapaaehtoisten tukihenkilöiden tai -perheiden toteuttamana ”puolivirallisena” toimintana (Moilanen, 2015; Svenlin, 2020).

Uudeksi tendenssiksi on nähty kuntien haluttomuus rekrytoida itse vapaaehtoisia tukihenkilöitä ja -perheitä, kun ostopalvelujen ja erityisesti ammatillisen tukihenkilötyön osuus on sen sijaan kasvanut. Ammatillisessa tukihenkilö- tai tukiperhetoiminnassa tuen tarjoajalla on esimerkiksi sosiaali- tai nuorisoalan ammatillinen koulutus. (Heino ym., 2016.)

Tutkimusta näistä jo vuosikymmeniä Suomessa sosiaalihuollossa käytössä olleista tukitoimista on niukasti, sillä tutkimustietoa on kertynyt vasta 2010-luvun puolivälistä alkaen (Moilanen, 2015; Lehto-Lundén, 2020; Svenlin, 2020; Kannasoja ym., 2022). Myös valtakunnallinen tilastotieto tukisuhdetoiminnan laajuudesta puuttuu, ja tiedon puute koskee muitakin lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalveluja sekä lastensuojelun avohuollon palveluja (Heino, 2008). Tutkimustietoa ei myöskään ole saatavilla sosiaalihuoltolain muutoksen vaikutuksista tukitoimien tarjoamiseen, järjestämiseen tai tavoitteiden määrittelyyn.

LATU-hanke ja tämän raportin pohjana oleva kysely painottuvat vapaaehtoistyönä tapahtuvan tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan tarkasteluun. Raportti tuottaa perustietoa tukitoimien järjestämisestä, tavoitteista, vaikutuksista ja tulevaisuuden haasteista kunnissa, kuntayhtymissä ja yhteistoiminta-alueilla vuonna 2021. Tietoa voidaan hyödyntää esimerkiksi tukisuhdetoiminnan tutkimusperustaisessa kehittämisessä uusilla hyvinvointialueilla. Samalla tuetaan siirtymistä kohti tutkimusperustaisempaa käytäntöä ja kehittämistyötä hyvinvointialueiden lapsi- ja perhesosiaalityössä (Aaltio & Isokuorti, 2021).

2. Tutkimuksen toteutus ja kyselyiden vastaajat

Kyselytutkimuksen toteutus

Tämän raportin tulokset pohjautuvat kahteen lähes identtiseen sähköiseen kyselyyn, joista toinen kohdentui tukihenkilö- ja toinen tukiperhetoimintaan. Kyselyt laadittiin yhteistyössä hankkeen yhteistyökumppaneiden (Jyväskylän kaupunki, Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Soite, Tampereen kaupunki, MLL Järvi-Suomen piiri ja Pelastakaa Lapset ry) kanssa kolmessa työpajassa kevään 2021 aikana. Kuhunkin työpajaan osallistui 5–8 sosiaalialan ammattilaista. Työpajojen tarkoituksena oli varmistaa, että kyselyn kysymykset kohdistuvat toiminnan sisältöjen kannalta keskeisiin osa-alueisiin ja käytetyt käsitteet ovat tarkkoja ja ymmärrettäviä. Lisäksi kyselyn laadimisessa hyödynnettiin suomalaisten (Moilanen, 2015; Lehto-Lundén, 2020; Svenlin, 2020) ja ulkomaisten tutkimusten tuloksia (esim. Regnér, 2006; Balcazar & Keys, 2014; Franséhn, 2015).

Kyselyiden vastaamiskutsu lähetettiin sähköpostitse tukihenkilö- ja/tai tukiperhetoiminnasta vastaaville ammattilaisille keväällä 2021 ja sen vastaamisaika jatkui alkusyksyyn 2021 asti. Vastaajien yhteystiedot koottiin kuntien ja kuntayhtymien verkkosivustoilta. Mikäli tietoa kyseisistä palveluista vastaavista ammattilaisista ei löytynyt verkkosivustolta, vastaamiskutsu lähetettiin johtaville sosiaalityöntekijöille sekä kunnan tai kuntayhtymän kirjaamoon. Ammattilaisia neuvottiin vastaamaan joko toiseen tai molempiin kyselyihin riippuen siitä, mitkä palvelut kuu-

luivat heidän työtehtäviinsä. Kyselyihin ohjattiin vastaamaan sähköpostitse toimitettujen verkkolinkkien avulla ja yhteen kyselyyn vastaamisen arvioitiin kestävän noin 40–50 minuuttia. Kyselyyn vastasi yhteensä 105 ammattilaista. Vastauksista 48 annettiin tukihenkilötoimintaa ja 57 tukiperhetoimintaa koskevaan kyselyyn.

Kyselyt sisälsivät sekä strukturoituja, määrällisiä että avoimia kysymyksiä. Määrällisten kysymysten tuottamaa tietoa on kuvattu raportissa prosenttiosuuksina, keskiarvoina ja vaihteluväleinä sekä havainnollistettu kuvioin. Avoimet vastaukset koodattiin aineistolähtöisesti, jonka jälkeen koodaukset luokiteltiin temaattisesti siten, että keskenään samankaltaiset maininnat muodostivat oman ryhmänsä. Niissä kysymyksissä, joissa puuttuvan tiedon määrä on poikkeuksellisen suurta, on tästä mainittu tekstissä.

Tulokset on esitetty raportissa niin, että teksti etenee osin yhtenä ja osin kahtena palstana. Tulosten koskiessa molempia tukitoimia teksti etenee yksipalstaisena. Kaksipalstaisessa tekstissä tukihenkilötoimintaa koskevat tulokset on esitetty vasemmassa ja tukiperhetoimintaa koskevat tulokset oikeassa sarakkeessa.

Kyselyiden vastaajat

Suuri osa kyselyn vastaajista vastasi sekä tukihenkilö- että tukiperhetoimintaa koskeviin kyselyihin, mutta koska kyselyiden vastaajajoukot ovat osin eriävät, raportoidaan seuraavassa vastaajatiedot erikseen molempien kyselyiden osalta. 32 vastaajaa vastasi sekä tukihenkilö- että tukiperhekyselyyn. Pelkästään tukihenkilökyselyyn vastasi 16 vastaajaa ja pelkästään tukiperhekyselyyn vastasi 25 vastaajaa.

Tukihenkilökyselyyn saatiin yhteensä 48 vastausta.

Tukihenkilötoimintaa koskevan kyselyn vastaajista valtaosa, 90 prosenttia, oli naisia. Miehiä vastaajissa oli 8 prosenttia ja loput kaksi prosenttia ei halunnut kertoa sukupuoltaan.

Tukiperhekyselyyn saatiin yhteensä 57 vastausta.

Tukiperhetoimintakyselyn vastaajista 95 prosenttia oli naisia ja loput viisi prosenttia miehiä.

Vastaajista hieman alle puolella (42 %) oli sosiaalityöntekijän

Vastaajista hieman alle puolella (48 %) oli sosiaalityöntekijän muodollinen pätevyys ja neljällä prosentilla muu pätevyysperuste. Vastaajista 44 prosenttia oli suorittanut korkeimpana tutkintonaan alemman AMK-tutkinnon (esimerkiksi sosionomin tutkinnon) ja 38 prosenttia sosiaalityön maisterin tutkinnon. Korkeimman tutkinnon suorittamisvuodet vaihtelivat välillä 1988–2021 (keskiarvo 2007).

Vastaajista tasan puolet työskenteli lapsiperheiden palveluissa. Lastensuojelussa työskenteli vastaajista reilu neljännes (27 %) ja yhdennetyssä sosiaalityössä 10 prosenttia. Loppujen vastaajien (13 %) työssä yhdistyi useita tehtäväalueita, esimerkiksi lastensuojelu ja lapsiperheiden palvelut tai aikuisten ja lapsiperheiden sosiaalipalvelut.

Vastaajat olivat toimineet tukihenkilötoimintaan liittyvissä työtehtävissä keskimäärin kahdeksan vuotta vaihteluvälin ollessa 0–39 vuotta. Noin 35 prosenttia vastaajista oli toiminut tukihenkilötoimintaan liittyvissä tehtävissä enintään kaksi vuotta, 38 prosenttia 3–10 vuotta, 19 prosenttia 11–20 vuotta ja loput kahdeksan prosenttia yli 20 vuotta.

Vastaajista 23 prosenttia kertoi työskentelevänsä esimiestehtävissä ja lisäksi kahdella prosentilla työ-

muodollinen pätevyys ja neljällä prosentilla muu pätevyysperuste. Vastaajista 40 prosenttia oli suorittanut korkeimpana tutkintonaan alemman AMK-tutkinnon (esimerkiksi sosionomin tutkinnon) ja 33 prosenttia sosiaalityön maisterin tutkinnon. Korkeimman tutkinnon suorittamisvuodet vaihtelivat välillä 1988–2020 (keskiarvo 2007).

Vastaajista hieman alle puolet (42 %) työskenteli lapsiperheiden palveluissa. Lastensuojelussa työskenteli reilu neljännes (27 %) ja yhdennetyssä sosiaalityössä 10 prosenttia. Loppujen vastaajien (23 %) tehtäväalue oli ”joku muu”, eli esimerkiksi lapsi- ja perhepalvelut tai lastensuojelu ja lapsiperheiden palvelut.

Vastaajat olivat toimineet tukiperhetoimintaan liittyvissä työtehtävissä keskimäärin kahdeksan vuotta vaihteluvälin ollessa 0–39 vuotta. Noin 30 prosenttia vastaajista oli toiminut tukiperhetoimintaan liittyvissä tehtävissä enintään kaksi vuotta, 44 prosenttia 3–10 vuotta, 18 prosenttia 11–20 vuotta ja loput yhdeksän prosenttia yli 20 vuotta.

Vastaajista 18 prosenttia työskenteli esimiestehtävissä ja lisäksi yhdeksällä prosentilla työtehtävään kuului ajoittain esimiestehtä-

tehtävään kuului ajoittain esimies-
tehtäviä (esim. esimiehen sijaisena
toimimista). Lopuilla (75 %) työ-
tehtäviin ei kuulunut esimiestyötä.

Suurin osa vastaajista (81 %) vas-
tasi kyselyyn itsenäisesti ja loput
joko yhdessä kollegan tai kollegoi-
den kanssa (10 %) tai osin itsenäi-
sesti ja osin yhdessä kollegoiden
kanssa (8 %).

Kyselyiden vastaajien edustamat kunnat ja kuntayhtymät

Tukihenkilökyselyn vastaajista
noin kaksi kolmannesta (62 %)
vastasi kyselyyn yksittäisen kunnan
ja loput (38 %) kuntayhtymän
näkökulmasta. Vastaajien edusta-
mien kuntayhtymien koko vaihteli
kahdesta reiluun 20 kuntaan.

Vastaajien edustamat kunnat ja
kuntayhtymät sijaitsivat maantie-
teellisesti Suomen eri osissa: vas-
taajia oli yhtä maakuntaa lukuun
ottamatta kaikista Suomen eri
maakunnista.

Puolet vastaajista työskenteli 10
000–50 000 asukkaan kunnissa tai
kuntayhtymissä (ks. kuvio 1). Tätä
pienemmissä kunnissa tai kun-
tayhtymissä työskenteli noin vii-
dennes vastaajista ja yli 100 000
asukkaan kunnissa tai kuntayhty-
missä hieman alle viidennes vas-
taajista. Loput vastaajat työsken-
telivät 50 001–100 000 asukkaan

viä. Lopuilla (74 %) työtehtäviin
ei kuulunut esimiestyötä.

Vastaajat vastasivat kyselyyn
joko itsenäisesti (79 %), yhdessä
kollegan tai kollegoiden kanssa
(12 %) tai osin itsenäisesti ja osin
yhdessä kollegoiden kanssa (9
%).

Tukiperhekyselyn vastaajista 61
prosenttia vastasi kyselyyn yksit-
täisen kunnan ja 39 prosenttia
kuntayhtymän näkökulmasta.
Vastaajien edustamien kuntayh-
tymien koko vaihteli kahdesta
reiluun 15 kuntaan.

Kyselyn vastaajien edustamat
kunnat ja kuntayhtymät sijait-
sivat Suomen eri osissa: vastaa-
jia oli kahta maakuntaa lukuun
ottamatta kaikista Suomen eri
maakunnista.

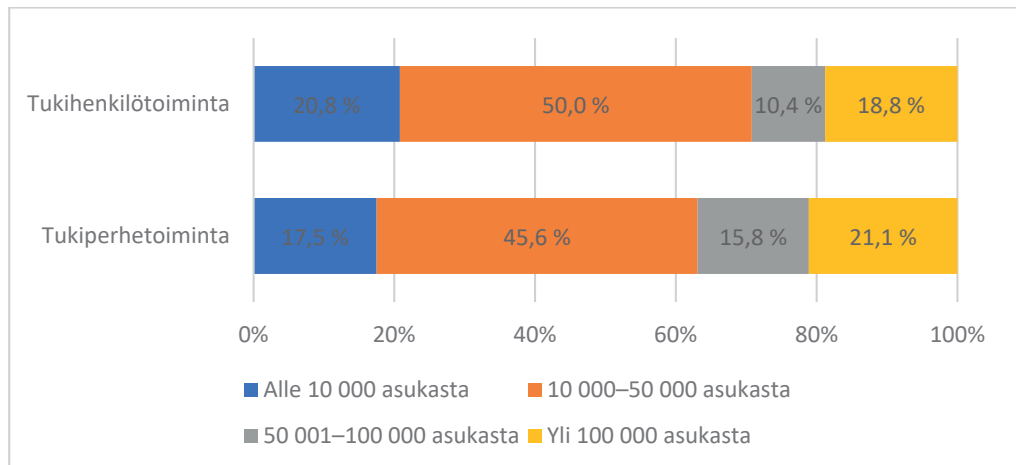
Vastaajista hieman alle puolet
työskenteli 10 000–50 000 asuk-
kaan kunnissa tai kuntayhty-
missä (ks. kuvio 1). Loput vas-
taajat jakautuivat melko tasaisesti
edustaen alle 10 000, 50 001–
100 000 ja yli 100 000 asukkaan
kuntia tai kuntayhtymiä.

Vastaukset edustavat palvelun

kunnissa tai kuntayhtymissä.

Vastaukset edustavat palvelun järjestämisen osalta 56 prosenttia Suomen alle 18-vuotiaasta väestöstä.

järjestämisen osalta 70 prosenttia Suomen alle 18-vuotiaasta väestöstä.

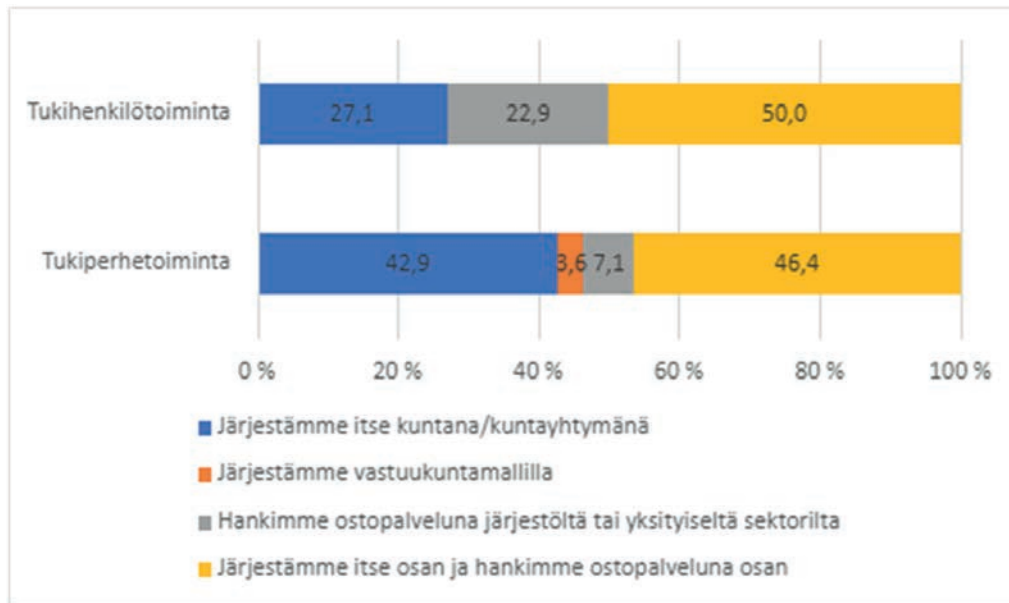
Kuvio 1. Mikä on työpaikkasi sijaintikunnan tai -kuntayhtymän koko? (Jos työskentelykunta kuuluu kuntayhtymään tukihenkilö-/tukiperhepalveluiden osalta, vastaathan kuntayhtymän mukaan.) (prosenttia vastaajista)

3. Tukisuhdetoiminnan järjestäminen

Palveluiden järjestämisen tavat ja syyt palvelujen ostamiselle

Tukihenkilötoiminnan järjestämisessä yleisin oli yhdistelmämalli, jossa toiminta järjestettiin osin kunnan tai kuntayhtymän omana palveluna ja osin ostopalveluna (ks. kuvio 2). Näin toimittiin puolessa kunnista tai kuntayhtymistä. Reilussa neljänneksessä kunnista tai kuntayhtymistä palvelu järjestettiin täysin omana palveluna ja vajaassa neljänneksessä täysin ostopalveluna.

Yleisimmät mallit järjestää tukiperhetoiminta olivat joko järjestää palvelu täysin kunnan tai kuntayhtymän omana palveluna tai järjestää se osin kunnan tai kuntayhtymän omana toimintana ja osin ostopalveluna (ks. kuvio 2). Sen sijaan palvelun järjestäminen täysin ostopalveluna tai vastuukuntamallilla oli harvinaisempaa.

Kuvio 2. Miten järjestätte tukihenkilö-/tukiperhepalvelun kunnassanne/kuntayhtymässänne? (prosenttia vastaajista)

Kyselyssä tiedusteltiin avoimella kysymyksellä syitä tukisuhdepalveluiden ostamiselle: ”Mikä on pääsyy siihen, että kunnassa tai kuntayhtymässä ostate tukihenkilöpalveluita osittain tai kokonaan?”. Vastaava kysymys esitettiin myös tukiperhepalveluiden osalta. Tukihenkilökyselyn vastaajista 37 (77 %) ja tukiperhekyselyn vastaajista 36 (63 %) oli kuvannut näitä syitä sanallisesti.

Useimmin mainittu syy tukisuhdepalveluiden ostamiselle oli kunnan tai kuntayhtymän omien resurssien puute. Tämän syyn mainitsi 65 prosenttia tukihenkilökyselyyn palvelun ostamisen syitä kuvanneista ja 64 prosenttia tukiperhekyselyyn syitä kuvanneista. Resurssien puutteella viitattiin ennen kaikkea kunnan omien sopivien vapaaehtoisten tukihenkilöiden tai tukiperheiden puutteeseen, mutta myös esimerkiksi tukisuhdetoimintaa kunnassa koordinoivan työntekijän aikaresurssien ja kunnan perhetyön työntekijöiden resurssien riittämättömyyteen. Vastaajat kuvasivat myös, että kunnan resurssit eivät olleet riittävät tarvittavan tuen ja koulutuksen tarjoamiseen tukihenkilöille tai tukiperheille, ja tästä syystä palvelun ostaminen näyttäytyi sopivampana ratkaisuna.

Toisena pääsyyinä tukisuhdepalvelun ostamiselle mainittiin lapsen erityiset tarpeet ja ammatillisen tukisuhdetoiminnan tarve (tukihenkilökysely 35 %, tukiperhekysely 22 %). Vaikka ammatillinen tukisuhde-

toiminta oli pääosin rajattu kyselyiden tarkastelun ulkopuolelle, monet vastaajat toivat tässä yhteydessä esille, että useissa kunnissa ja kuntayhtymissä nimenomaan ammatillinen tukisuhdetoiminta hankittiin ostopalveluna, ja tukisuhdepalvelujen piirissä olevien lasten tarpeet arvioitiin usein sellaisiksi, että niihin vastaamiseen tarvitaan ammatillista tukisuhdetoimintaa. Vastauksissa ei eritelty syitä sille, miksi juuri ammatillinen tukisuhdetoiminta toteutettiin usein ostopalveluna.

Lisäksi erityisesti tukihenkilötoiminnan kohdalla mainittiin maantieteelliset syyt perusteiksi ostaa tukisuhdepalvelua (tukihenkilötoiminta 11 %, tukiperhetoiminta 3 %). Tukihenkilötoimintaa hankittiin ostopalveluna eri paikkakunnalla asuville jälkihuollon piirissä oleville nuorille. Yksittäisessä tukiperhekyselyn vastauksessa todettiin, että tukiperhetoiminnan hankkimista ostopalveluna oli jatkettu perheen muuttaessa toisen kunnan alueelta. Lisäksi vastauksissa kuvattiin joitakin yksittäisiä kertoja mainittuja syitä palveluiden ostamiselle, kuten ”taloudellisuus” tai se, että ”joskus esim. lapselle/nuorelle tuttu henkilö jatkaa tukihenkilönä”.

Vapaaehtoisuuteen perustuvan, ammatillisen sekä ennaltaehkäisevän tukisuhdetoiminnan erot

Kunnista tai kuntayhtymistä 40 prosentissa tarjottiin tukihenkilötoimintaa ennaltaehkäisevänä palveluna, jolloin palvelun saaminen ei edellytä sosiaalihoitolaista (SHL) tai lastensuojelulain (LsL) mukaista asiakkuutta. Tukihenkilötoimintaa ei ollut tarjolla ehkäisevänä palveluna 46 prosentissa kunnista ja lopuissa tapauksissa (15 %) vastaaja ei tiennyt, onko palvelua tarjolla. Ehkäisevänä palveluna toimintaa järjestäviksi tahoiksi mainittiin useita kolmannen sektorin toimijoita ja myös joitakin kunnallisia ja yksityisiä toimijoita.

Kunnista tai kuntayhtymistä 34 prosentissa tarjottiin tukiperhetoimintaa ennaltaehkäisevänä palveluna, jolloin palvelun saaminen ei edellytä sosiaalihoitolaista (SHL) tai lastensuojelulain (LsL) mukaista asiakkuutta. Toimintaa ei ollut tarjolla ehkäisevänä palveluna 46 prosentissa kunnista ja lopuissa tapauksissa (20 %) vastaaja ei tiennyt, onko palvelua tarjolla. Ehkäisevänä palveluna toimintaa järjestäviksi tahoiksi mainittiin pääosin kolmannen sektorin toimijoita, mutta myös joitakin kunnallisia ja yksityisiä toimijoita.

Kyselyssä vastaajia pyydettiin omin sanoin kuvailemaan ammatillisen, vapaaehtoisuuteen perustuvan ja ennaltaehkäisevän tukisuhdetoiminnan eroja kunnassa tai kuntayhtymässä. Sekä tukihenkilö- että tukiperhekyselyssä 33 vastaajaa vastasi kysymykseen. Palveluja erottaa vastaajien mukaan se, millaisille asiakasryhmille niitä tarjotaan. Vapaaehtoisuuteen perustuvan tukisuhdetoiminnan piirissä kerrottiin olevan lapsia, joiden elämässä olevat haasteet ovat rajattuja, kun taas ammatilliseen tukisuhdetoimintaan ohjautuvat enemmän haasteita ja usein vaativia diagnooseja omaavat lapset, joille vapaaehtoisuuteen perustuvan tukisuhteen ei ole katsottu olevan riittävä. Ennaltaehkäisevässä tukitoiminnassa olennaisena pidettiin sitä, että perheet voivat omatoimisesti hakeutua palvelun piiriin.

Vapaaehtoisuuteen perustuvassa tukisuhdetoiminnassa kuvattiin toimivan niin sanottuja tavallisia perheitä ja aikuisia eli maallikkotoimijoita. Ammatillisessa tukisuhdetoiminnassa tukihenkilöiltä ja tukiperheiltä kerrottiin edellytettävän sosiaali- tai terveydenhuoltoalan koulutusta ja/ tai kokemusta lapsista, joilla on erityisiä tarpeita.

Vapaaehtoisuuteen perustuvan tukisuhdetoiminnan keskiössä nähtiin olevan lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen sekä lapselta ja hänen perheeltään puuttuvan läheisverkoston vahvistaminen. Ammatillinen tukisuhdetoiminta kuvattiin puolestaan tavoitteellisena ja suunnitelmallisena toimintana, ja sille ominaiseksi nähtiin ammatillisuus esimerkiksi raportointivelvoitteiden ja verkostotyöskentelyn muodossa.

Erityisesti ammatilliseen tukisuhdetoimintaan liittyvinä piirteinä mainittiin korkeammat korvaukset ja palkkiot sekä se, että palvelu toteutettiin usein ostopalveluna. Tukiperhetoiminnan osalta muutamassa vastauksessa mainittiin myös, että vapaaehtoisuuteen ja ammatillisuuteen perustuva tukiperhetoiminta eivät olennaisesti eroa toisistaan.

Lähisukulaisten toimiminen tukihenkilönä tai tukiperheenä

Kunnista tai kuntayhtymistä hieman yli puolessa (51 %) myös lapsen oman lähisukulaisen toimiminen tukihenkilönä lapselle oli mahdollista, vaikkakin näin toi-

Lapsen lähisukulaisten toimimisen lapsen tukiperheenä oli mahdollista 82 prosentissa kunnista tai kuntayhtymistä, mutta suurimassa osassa kunnista näin kui-

mittiin käytännössä harvoin (ks. kuvio 3).

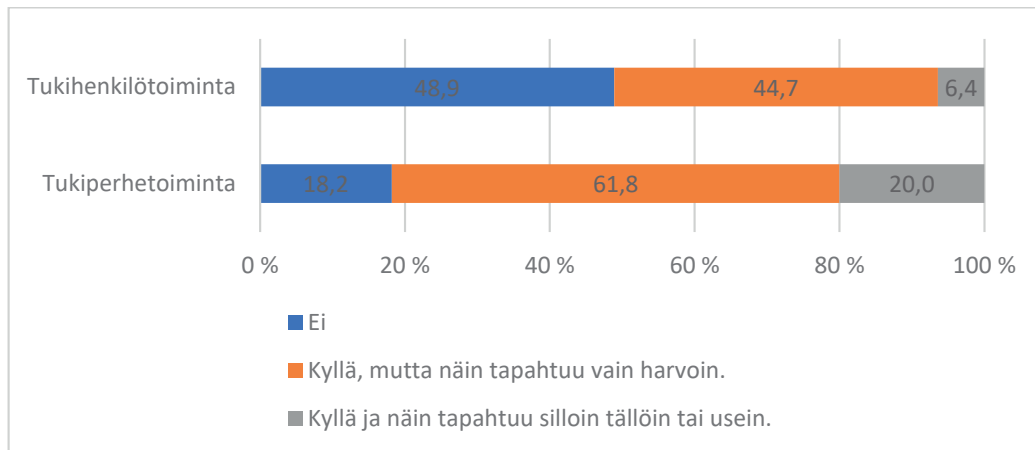
Vastaajia pyydettiin kuvaamaan tilanteita, joissa lähisukulaisen toimiminen tukihenkilönä oli mahdollista ja näissä vastauksissa tuli kuvatuksi useita erilaisia tilanteita. Useat vastaajat totesivat tarkemmin erittelemättä, että näin voitiin toimia ”erityisistä syistä”. Useampi vastaaja mainitsi, että syynä oli tukihenkilöiden puute ja korosti, että lähisukulaisen toimiessa tukihenkilönä edellytettiin häneltä kouluttautumista, perehdytystä ja/tai soveltuvuuden arviointia.

Hieman vajaassa puolessa kunnista tai kuntayhtymistä lähisukulaisen toimiminen tukihenkilönä lapselle ei ollut mahdollista.

tenkin toimittiin vain harvoin (ks. kuvio 3).

Vastaajat kuvasivat avoimissa vastauksissa pääosin varsin erittelemättömästi tilanteita, joissa lähisukulaisten toimiminen tukiperheenä oli mahdollista. Perusteita lähisukulaisen toiminnalle kerrottiin olevan esimerkiksi ”erityiset syyt”, ”lapsen etu” ja ”lähisukulaisten soveltuvuus”. Myös tukiperheiden puute oli peruste lähisukulaisten toimimiselle tukiperheenä. Tärkeänä nähtiin lähisukulaisten kouluttaminen tehtävään sekä se, että sukulaissuhteen määrittäminen tukisuhteeksi toi suhteeseen jotain lisäarvoa, kuten tapaamisten säännöllisyys tai se, että tukisuhde helpotti vanhempaa avun pyytämisessä.

Lähisukulaisten toimiminen tukiperheenä ei ollut mahdollista alle viidenneksessä kunnista tai kuntayhtymistä.

Kuvio 3. Voiko lapsen lähisukulainen, esimerkiksi täti, setä, eno tai iso-vanhemmat toimia lapsen tukihenkilönä/tukiperheenä kunnassanne tai kuntayhtymässänne? (prosenttia vastaajista)

Tukisuhdetoiminnassa on melko tyypillistä (ka. = 3,7), että yksittäinen tukihenkilö tai yksittäinen tukiperhe toimii useamman lapsen tukihenkilönä tai tukiperheenä.

Tukisuhdetoiminnan toimintaohjeet

Hieman vajaa puolet (49 %) vastaajista ilmoitti, että kunnassa tai kuntayhtymässä on toimintaohje tukihenkilöille ja 64 prosenttia, että kunnassa tai kuntayhtymässä on toimintaohje toiminnan organisoimiseksi.

Lähes kaksikolmasosa (62 %) vastaajista ilmoitti, että kunnassa tai kuntayhtymässä on toimintaohje tukiperheille ja 65 prosenttia, että kunnassa tai kuntayhtymässä on toimintaohje toiminnan organisoimiseksi.

4. Tukisuhdepalveluiden piirissä olevat lapset ja nuoret

Tukisuhdetoiminnan laajuus

Kunnat tai kuntayhtymät erosivat suuresti toisistaan tukisuhdetoiminnan laajuuden suhteen, mitä selittänevät esimerkiksi kuntien kokoerot.

SHL:n mukaisessa tukihenkilötoiminnassa olevien lasten lukumäärä oli keskimäärin 31 lasta, mutta hajonta kuntien tai kuntayhtymien välillä oli erittäin suurta (vaihteluväli 1–270; ks. kuvio 4).

LsL:n mukaisessa tukihenkilötoiminnassa mukana olevien lasten määrä kunnassa tai kuntayhtymässä oli keskimäärin 16 lasta, mutta vaihtelu oli suurta (vaihteluväli 0–92).

Huomionarvoista oli, että suuri osa vastaajista ei ollut vastannut kysymyksiin, joissa pyydettiin

SHL:n mukaisessa tukiperhetoiminnassa olevien lasten lukumäärä kunnissa tai kuntayhtymissä oli keskimäärin 48, mutta vaihtelu kuntien tai kuntayhtymien välillä oli hyvin suurta (vaihteluväli 2–210; ks. kuvio 4).

Vastaavasti LsL:n mukaisessa tukiperhetoiminnassa oli mukana keskimäärin 34 lasta mutta vaihtelu oli hyvin suurta (vaihteluväli 0–190).

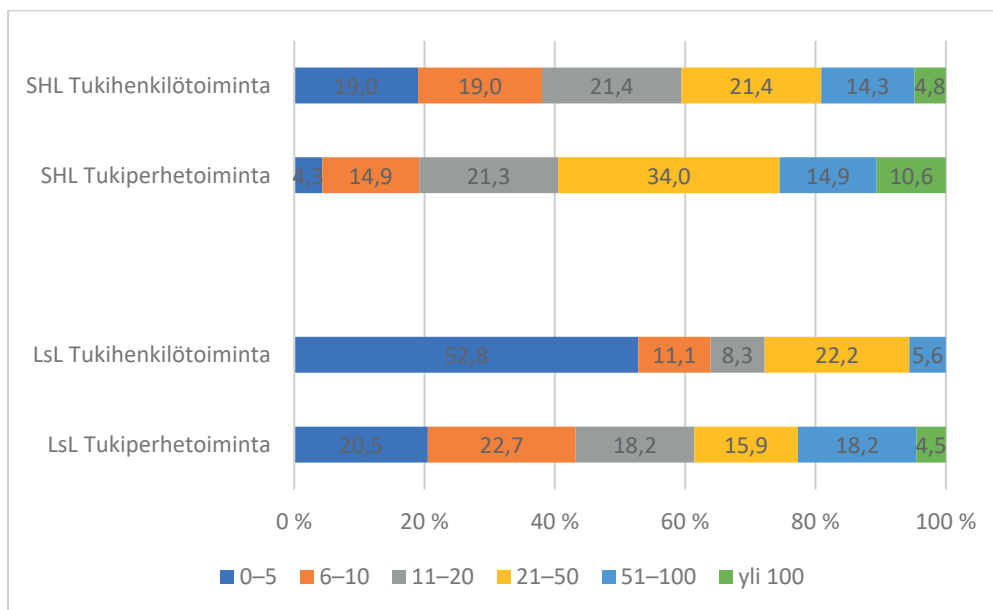
Huomionarvoista oli, että suuri osa vastaajista ei ollut vastannut kysymyksiin, joissa pyydettiin arvioimaan palvelua käyttävien

arvioimaan palvelua käyttävien lasten lukumäärää lain perusteella (vastaamattomia: SHL:n mukainen tukihenkilötoiminta 10 % ja LsL:n mukainen tukihenkilötoiminta 25 %).

Yhteensä kyselyyn vastanneissa kunnissa tai kuntayhtymissä tukihenkilöpalvelun piirissä oli vastaajien arvioiden mukaan maaliskuussa 2021 yhteensä 1299 lasta. Näiden lukujen pohjalta laskettu koko maan alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärään suhteutettu arvio on, että Suomessa on sosiaalihuoltolain mukaisen tukihenkilötoiminnan piirissä 2630 lasta. Vastaavasti lastensuojelulain mukaisesti Suomessa on raportin tietojen pohjalta arvioituna noin 1840 lasta tukihenkilötoiminnan piirissä.

lasten lukumäärää lain perusteella (vastaamattomia: SHL:n mukainen tukiperhetoiminta 18 % ja LsL:n mukainen tukiperhetoiminta 23 %).

Yhteensä kyselyyn vastanneissa kunnissa tai kuntayhtymissä tukiperhepalvelun piirissä oli vastaajien arvioiden mukaan maaliskuussa 2021 yhteensä 3698 lasta. Näiden lukujen pohjalta laskettu koko maan alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärään suhteutettu arvio on, että Suomessa on sosiaalihuoltolain mukaisen tukiperhetoiminnan piirissä noin 4960 lasta. Vastaavasti lastensuojelulain mukaisesti Suomessa on raportin tietojen pohjalta arvioituna noin 3350 lasta tukiperhetoiminnan piirissä.

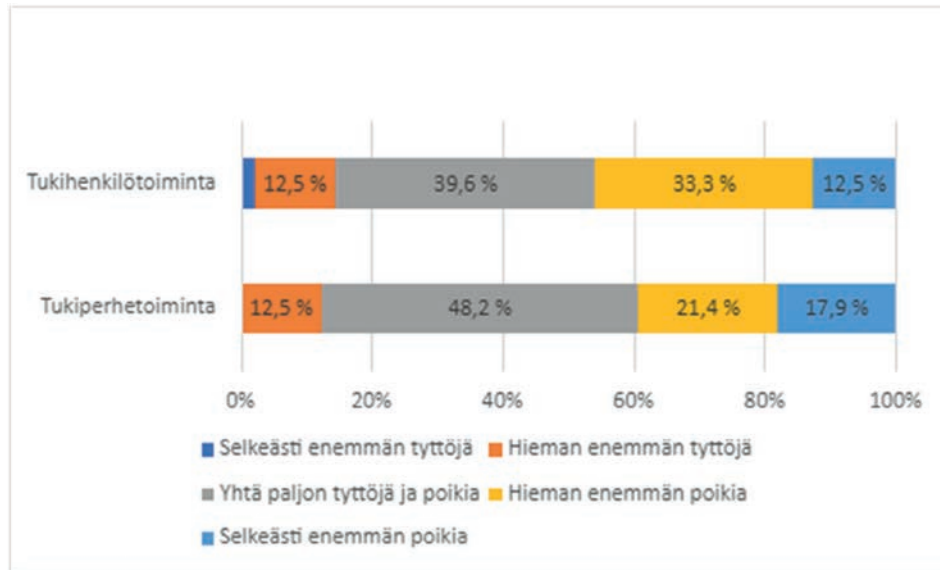

Kuvio 4. Arvioi, kuinka monella lapsella oli kunnassanne/kuntayhtymässänne maaliskuussa 2021 tukihenkilö/tukiperhe. (prosenttia vastaajista)

Tukisuhdepalvelujen piirissä olevien lasten taustatekijät

Suurimmassa osassa kunnista tai kuntayhtymistä tukihenkilötoiminnan piirissä oli joko tasaisesti yhtä paljon tyttöjä ja poikia tai hieman tai selkeästi enemmän poikia (ks. kuvio 5).

Noin puolet vastaajista arvioi, että heidän kunnassaan tai kuntayhtymässään tukiperhetoiminnan piirissä on samassa määrin tyttöjä ja poikia (ks. kuvio 5). Kuitenkin lähes 40 prosenttia vastanneista arvioi poikien määrän olevan hieman tai selkeästi suurempi palvelun piirissä olevien lasten joukossa.

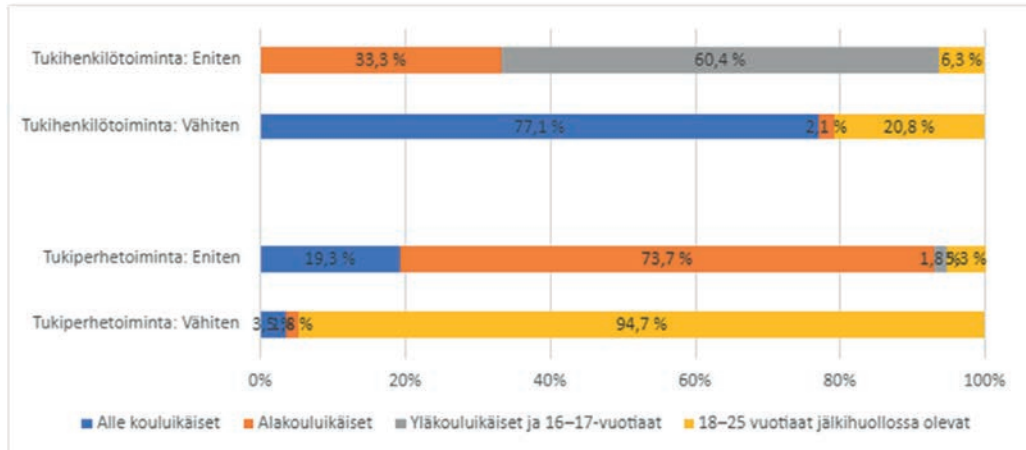

Kuvio 5. Arvioi, millainen on tukihenkilö-/tukiperhepalvelun piirissä olevien lasten sukupuolijakauma. (prosenttia vastaajista)

Vastaajat arvioivat eri-ikäisten lasten osuuksia tukisuhdetoiminnan piirissä laittamalla yleisyysjärjestykseen neljä lasten ikäryhmää yleisimmästä harvinaisimpaan.

Tukihenkilötoiminnan piirissä arvioitiin useimmin olevan eniten yläkouluikäisiä ja 16–17-vuotiaita (ks. kuvio 6). Myös alakouluikäisiä arvioitiin olevan toiminnassa usein. Harvimmoin tukihenkilö arvioitiin olevan alle kouluikäisillä lapsilla.

Tukiperhetoiminnan piirissä arvioitiin olevan ikäryhmistä eniten alakouluikäisiä ja toiseksi eniten alle kouluikäisiä (ks. kuvio 6). Harvimmoin tukiperhe arvioitiin olevan yläkouluikäisillä ja heitä vanhemmilla nuorilla.

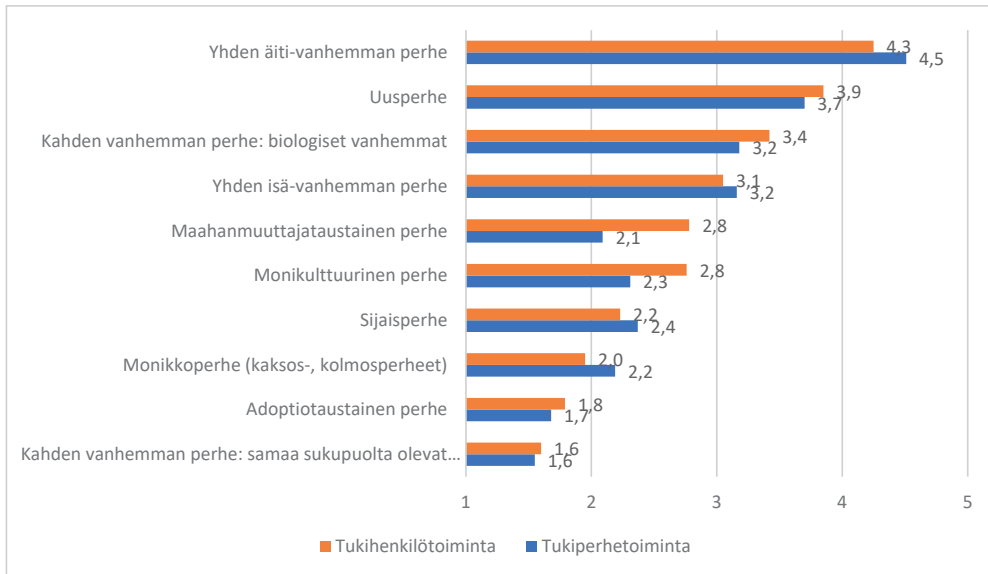

Kuvio 6. Aseta ikäryhmät yleisyysjärjestykseen: minkä ikäryhmän lapsia/nuoria on eniten tukihenkilö-/tukiperhetoiminnan piirissä? (prosenttia vastaajista)

Kyselyn vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten tyypillisiä erilaiset perhetaustat olivat tukisuhdetoiminnan piirissä olevilla lapsilla.

Tukihenkilötoiminnan piirissä oleville lapsille tyypillisimpiä perhetaustoja vastaajien mukaan olivat yhden äiti-vanhemman perhe, uusperhe ja kahden biologisen vanhemman perhe (ks. kuvio 7).

Tukiperhetoiminnan piirissä oleville lapsille tyypillisimpiä perhetaustoja vastaajien mukaan olivat yhden äiti-vanhemman perhe, uusperhe, kahden biologisen vanhemman perhe sekä yhden isä-vanhemman perhe (ks. kuvio 7).

Kuvio 7. Miten tyypillistä on, että lapsella, jolla on tukihenkilö/tuki-perhe, on seuraavanlainen perhetausta? (keskiarvot; 1 = erittäin epätyypillistä, 2 = melko epätyypillistä, 3 = ei tyypillistä eikä epätyypillistä, 4 = melko tyypillistä, 5 = erittäin tyypillistä)

Tukisuhdetoiminnassa mukana olevat lapset ja heidän perheensä käyttivät kyselyyn vastanneiden ammattilaisten arvion mukaan laajasti myös muita palveluita.

Tukihenkilötoiminnassa mukana olevien lasten ja heidän perheidensä käytössä olivat kyselyssä listatuista muista palveluista tyypillisimmin erityisopetus, nuorisopsykiatria, lastenpsykiatria, sosiaalityöntekijän tapaamiset ja koulukuraattori (ks. kuvio 8). Listatuista palveluista perhekuntoutus ja psykoterapia olivat harvimmin käytettyjä palveluita.

Tukiperhetoiminnassa tyypillisimmin käytettyjä muita palveluita olivat sosiaalityöntekijän tapaamiset ja perhetyö (ks. kuvio 8). Listatuista palveluista perhekuntoutus ja psykoterapia olivat harvimmin käytettyjä palveluita.

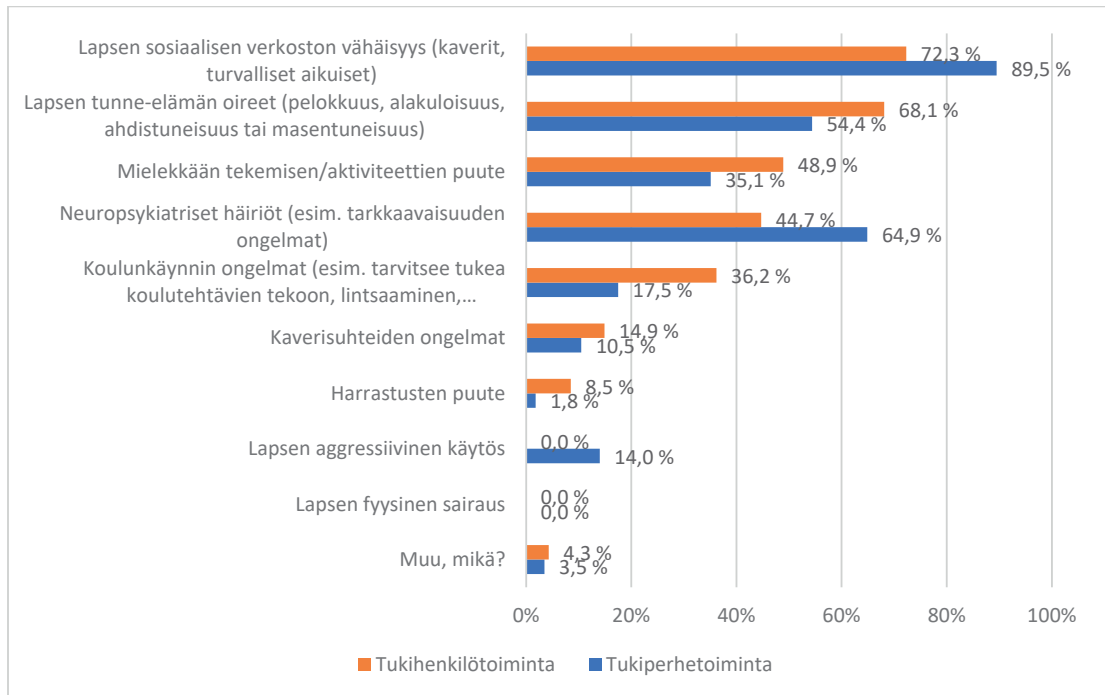
Kuvio 8. Kuinka tyypillistä on, että tukihenkilö-/tukiperhetoiminnassa mukana oleva lapsi ja/tai hänen perheensä käyttää myös seuraavia palveluita? (keskiarvot; 1 = ei lainkaan tyypillistä, 2 = melko epätyypillistä, 3 = ei tyypillistä eikä epätyypillistä, 4 = melko tyypillistä, 5 = erittäin tyypillistä)

Tukisuhdepalvelujen piirissä olevien lasten elämän kuormitustekijät

Vastaajat arvioivat erilaisten kuormittavien tekijöiden yleisyyttä tukisuhdetoiminnan piirissä olevien lasten ja lasten perheiden elämässä. Kuormittavia tekijöitä tarkasteltiin lapsen, vanhempaan, perheen toimivuuteen ja perheen elämäntilanteeseen liittyen. Vastaajat valitsivat jokaisesta ryhmästä kolme yleisintä tekijää.

Tukihenkilötoiminnan kohdalla lapsen liittyviksi kuormitustekijöiksi tunnistettiin useimmin lapsen sosiaalisen verkoston vähäisyys, lapsen tunne-elämän oireet ja mielekkään tekemisen puute (ks. kuvio 9).

Tukiperhetoiminnan kohdalla lapsen liittyviksi kuormitustekijöiksi tunnistettiin useimmin lapsen sosiaalisen verkoston vähäisyys, neuropsykiatriset häiriöt ja lapsen tunne-elämän oireet (ks. kuvio 9).

Kuvio 9. Millaisia kuormittavia tekijöitä lapsella tai lapsen perheessä on silloin, kun lapselle haetaan tukihenkilöä/tukiperhettä? Valitse kolme yleisintä tekijää lapseen liittyen. (prosenttia vastaajista)

Kaikki tukihenkilökyselyn vastaajat valitsivat kolmen yleisimmän kuormitustekijän joukkoon vanhemman väsymyksen arvioitaessa lasten vanhempiin liittyviä kuormitustekijöitä (ks. kuvio 10). Seuraavaksi yleisimpinä kuormitustekijöinä valituiksi tulivat vanhemman psyykkinen sairaus ja vanhemman vaikeus asettaa lapselle tarvittavia rajoja.

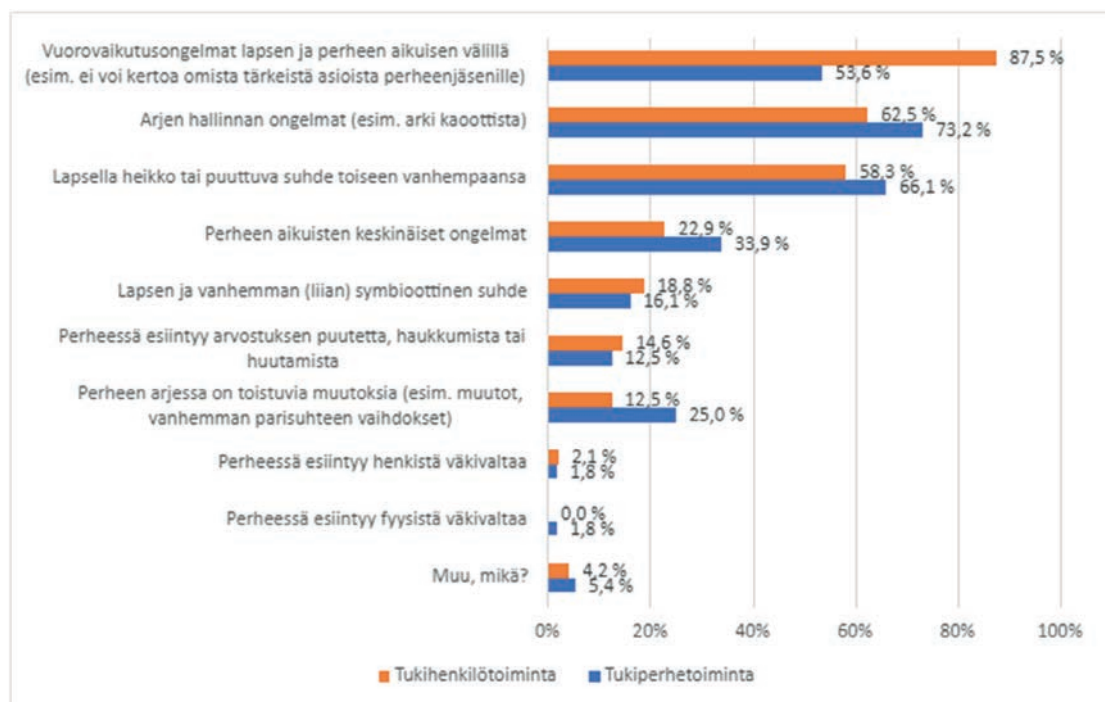
Lähes kaikki tukiperhekyselyn vastaajat valitsivat kolmen yleisimmän kuormitustekijän joukkoon vanhemman väsymyksen arvioitaessa lasten vanhempiin liittyviä kuormitustekijöitä (ks. kuvio 10). Muita useimmin valittuja vanhempiin liittyviä kuormitustekijöitä olivat vanhemman psyykkinen sairaus ja vanhemman vaikeus huomioida lapsen perustarpeet.

Kuvio 10. Millaisia kuormittavia tekijöitä lapsella tai lapsen perheessä on silloin, kun lapselle haetaan tukihenkilöä/tukiperhettä? Valitse kolme yleisintä tekijää vanhempaan liittyen. (prosenttia vastaajista)

Tukihenkilötoiminnan kohdalla perheen toimivuuteen liittyvistä kuormitustekijöistä yleisimmin valituksi tulivat vuorovaikutusongelmat lapsen ja perheen aikuisen välillä, arjen hallinnan ongelmat sekä lapsen heikko tai puuttuva suhde toiseen vanhempaan (ks. kuvio 11). Fyysinen ja henkinen väkivalta tulivat sen sijaan harvoin mainituiksi perheen toimivuuteen liittyvinä kuormitustekijöinä.

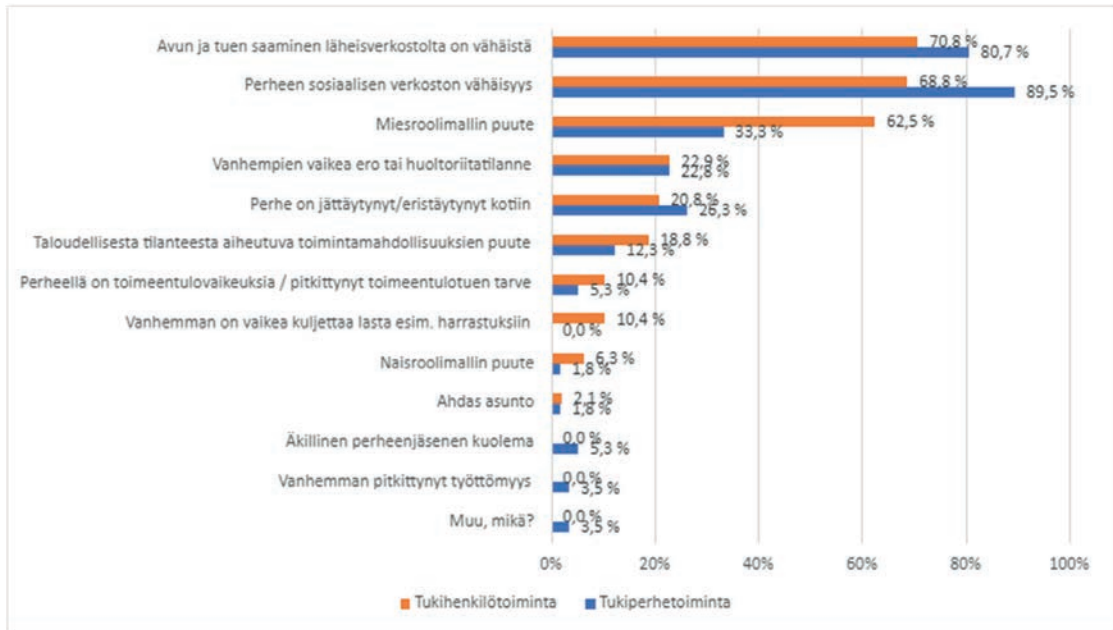
Tukiperhetoiminnan kohdalla yleisimmin perheen toimivuuteen liittyvinä kuormitustekijöinä nähtiin arjen hallinnan ongelmat, lapsen heikko tai puuttuva suhde toiseen vanhempaan ja lapsen ja perheen aikuisen väliset vuorovaikutusongelmat (ks. kuvio 11). Vastaavasti fyysinen ja henkinen väkivalta tulivat harvoin mainituiksi kuormitustekijöinä.

Kuvio 11. Millaisia kuormittavia tekijöitä lapsella tai lapsen perheessä on silloin, kun lapselle haetaan tukihenkilöä/tukiperhettä? Valitse kolme yleisintä tekijää perheen toimivuuteen liittyen. (prosenttia vastaajista)

Tukihenkilötoiminnan kohdalla perheiden elämäntilanteeseen liittyvät kuormitustekijät kytkeytyivät yleisimmin perheen sosiaalisiin verkostoihin (ks. kuvio 12). Perheiden avun ja tuen saaminen läheisverkostolta nähtiin puutteellisena sekä perheen sosiaalinen verkosto vähäisenä. Lisäksi usein arvioitiin, että lapselta puuttui miesroolimalli.

Tukiperhetoiminnan osalta perheiden elämäntilanteeseen liittyvistä kuormitustekijöistä yleisimmiksi arvioitiin perheen sosiaalisen verkoston ja läheisverkostolta saadun tuen vähäisyys (ks. kuvio 12). Kolmanneksi yleisin kuormitustekijä oli miesroolimallin puute.

Kuvio 12. Millaisia kuormittavia tekijöitä lapsella tai lapsen perheessä on silloin, kun lapselle haetaan tukihenkilöä/tukiperhettä? Valitse kolme yleisintä tekijää perheen elämäntilanteeseen liittyen. (prosenttia vastaajista)

5. Tukisuhdepalvelua jonottavat ja ilman palvelua jäävät

Tukisuhdepalvelua jonottavat

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka moni lapsi heidän kunnassa tai kuntayhtymässä jonotti tukisuhdepalvelua kyselyn vastaamishetkellä maalis-huhtikuussa 2021. Kysymyksellä selvitettiin siis sitä, kuinka monelle lapselle kyseisellä hetkellä haettiin tukihenkilöä tai tukiperhettä. Vastaajille annettiin mahdollisuus merkitä jonottavien lasten määrät erikseen sosiaalihuoltolain (SHL:n) mukaiselle ja lastensuojelulain (LsL:n) mukaiselle tukisuhdetoiminnalle tai yhteisenä määränä molemmille toiminnoille, mikäli kunnassa oli yhteinen jono SHL:n ja LsL:n mukaiselle toiminnalle.

Vastaajista 31 prosenttia oli kuvannut jonotustilanteen erikseen SHL:n ja LsL:n mukaiselle tukihenkilötoiminnalle ja 54 prosenttia oli ilmaissut, että kunnassa tai kuntayhtymässä oli käytössä yhteinen jono SHL:n ja LsL:n mukaiselle tukihenkilötoiminnalle. Vastaajista kuusi prosenttia oli kuvannut jonotustilanteen

Vastaajista 33 prosenttia oli kuvannut jonotustilanteen erikseen SHL:n ja LsL:n mukaiselle tukiperhetoiminnalle ja 53 prosenttia oli ilmaissut, että kunnassa tai kuntayhtymässä oli käytössä yhteinen jono SHL:n ja LsL:n mukaiselle tukiperhetoiminnalle. Vastaajista yhdeksän prosenttia oli kuvannut jonotustilanteen sekä

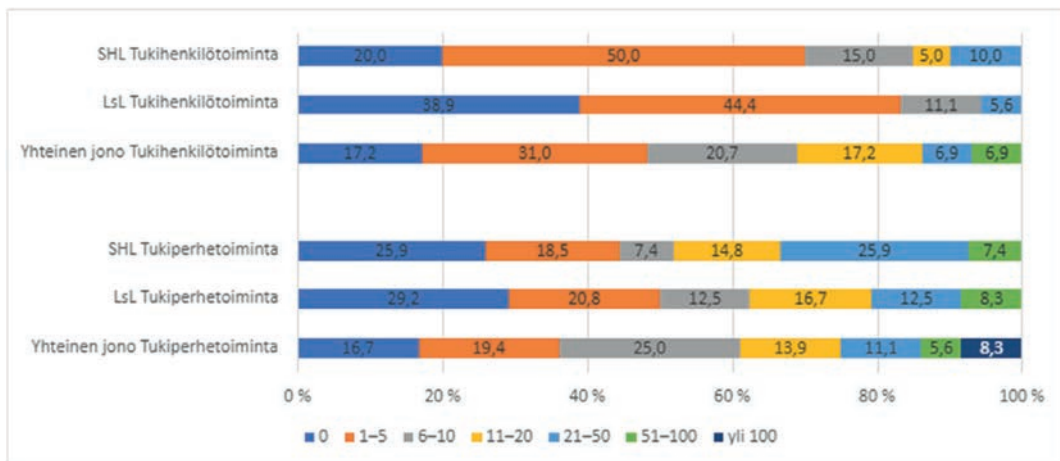
sekä erillisten jonojen että yhteisen jonon osalta, jolloin vastauksesta ei voinut päätellä, mikä käytäntö kunnassa oli käytössä. Vastaus puuttui kahdeksalta prosentilta vastaajista.

Sosiaalihuoltolain mukaista tukihenkilötoimintaa jonotti kunnassa tai kuntayhtymässä keskimäärin 8 lasta, mutta vaihtelua oli paljon (vaihteluväli 0–50; ks. kuvio 13). Lastensuojelulain mukaista tukihenkilötoimintaa jonotti keskimäärin neljä lasta (vaihteluväli 0–30). Kunnissa tai kuntayhtymissä, joissa oli vain yksi yhteinen jono tukihenkilöpalveluun, palvelua jonotti keskimäärin 11 lasta. Vaihtelu oli kuitenkin suurta (vaihteluväli 0–66).

erillisten jonojen että yhteisen jonon osalta, jolloin vastauksesta ei voinut päätellä, mikä käytäntö kunnassa oli käytössä. Vastaus puuttui viideltä prosentilta vastaajista.

Sosiaalihuoltolain mukaista tukiperhetoimintaa jonotti kunnassa tai kuntayhtymässä keskimäärin 19 lasta, mutta vaihtelua oli hyvin paljon (vaihteluväli 0–95; ks. kuvio 13).

Lastensuojelulain mukaista tukiperhetoimintaa jonotti keskimäärin 13 lasta (vaihteluväli 0–68). Kunnissa tai kuntayhtymissä, joissa oli vain yksi yhteinen jono tukiperhepalveluun, palvelua jonotti keskimäärin 28 lasta. Vaihtelu oli kuitenkin erittäin suurta (vaihteluväli 0–230).

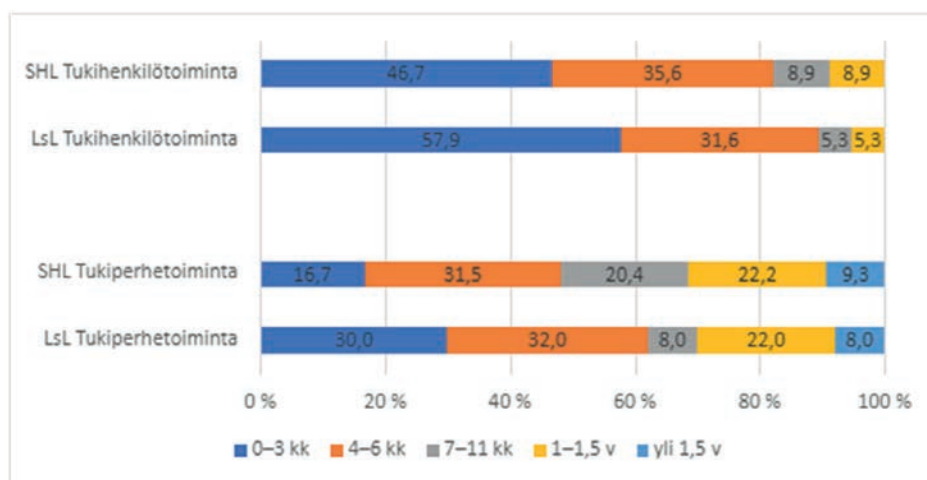
Kuvio 13. Arvioi, kuinka moni lapsi jonotti tukihenkilö-/tukiperhepalvelua kunnassanne tai kuntayhtymässänne maaliskuusta 2021 eli heille on aloitettu tukihenkilön/tukiperheen etsintä. (prosenttia vastaajista)

SHL:n mukaisessa tukihenkilötoiminnassa keskimääräinen jonotusaika palvelun saamiselle oli yleisimmin alle kolme kuukautta (ks. kuvio 14). Lähes viidenneksessä kunnista tai kuntayhtymistä keskimääräinen jonotusaika oli kuitenkin yli puoli vuotta.

LsL:n mukaisessa tukihenkilötoiminnassa keskimääräinen jonotusaika oli alle kolme kuukautta lähes 60 prosentissa kunnista. Yli puoli vuotta palvelua joutui jonottamaan noin 10 prosentissa kunnista tai kuntayhtymistä.

Jonotusajat SHL:n mukaiseen tukiperhetoimintaan vaihtelivat suuresti kuntien tai kuntayhtymien välillä (ks. kuvio 14). Alle kolmen kuukauden jonotusaika oli vain 17 prosentissa kunnista tai kuntayhtymistä, kun taas palvelua joutui jonottamaan keskimäärin yli vuoden ajan lähes joka kolmannessa kunnassa tai kuntayhtymässä.

Myös LsL:n mukaisen tukiperhetoiminnan jonotusajoissa oli paljon vaihtelua kuntien tai kuntayhtymien välillä niin, että sekä alle kolmen kuukauden että yli vuoden mittaisia jonotusaikoja oli lähes kolmanneksessa kunnista tai kuntayhtymistä.

Kuvio 14. Arvioi, miten pitkä on keskimääräinen jonotusaika tukihenkilö-/tukiperhesuhteen aloittamiselle. (prosenttia vastaajista)

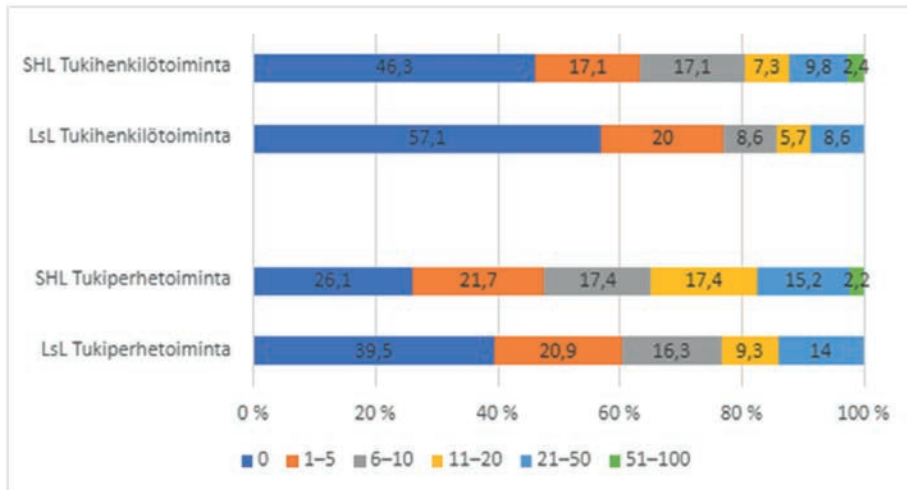
Ilman palvelua jäävät

Ilman tukihenkilöpalvelua jäävien lasten osuudet vaihtelivat suuresti kuntien ja kuntayhtymien välillä (ks. kuvio 15). Vastaajista hieman alle puolet arvioi, ettei heidän kunnassaan tai kuntayhtymässään yksikään lapsista, joille on haettu SHL:n mukaista tukihenkilöpalvelua, jää ilman tarvitsemaansa palvelua. Kunnista tai kuntayhtymistä noin kuudesosassa kokonaan vaille haettua tukihenkilöpalvelua jäi 1–5 prosenttia lapsista ja kuudesosassa 6–10 prosenttia lapsista. Kuitenkin monessa kunnassa ilman palvelua jäävien osuus kohosi selkeästi korkeammaksi, jopa yli 50 prosenttiin.

Lähes 60 prosenttia vastaajista arvioi, että heidän kunnassaan tai kuntayhtymässään yksikään lapsista, joille on haettu LsL:n mukaista tukihenkilöpalvelua, ei jää ilman tarvitsemaansa palvelua. Viidenneksessä kunnista 1–5 prosenttia lapsista jää kokonaan ilman LsL:n mukaista tukihenkilöpalvelua ja lopuissa kunnista palvelua vaille jäävien osuus on suurempi.

Noin neljännes vastaajista arvioi, ettei heidän kunnassaan tai kuntayhtymässään yksikään lapsista, joille on haettu SHL:n mukaista tukiperhepalvelua, jää ilman tarvitsemaansa palvelua (ks. kuvio 15). Lopuissa kunnista tai kuntayhtymistä ilman tukiperhepalvelua jäävien lasten osuudet vaihtelivat suuresti ja korkeimmillaan osuus nousi jopa yli 50 prosenttiin.

LsL:n mukaisen tukiperhetöminnan osalta 40 prosenttia vastaajista arvioi, että heidän kunnassaan tai kuntayhtymässään yksikään lapsista ei jää ilman tarvitsemaansa palvelua. Noin viidenneksessä kunnista palvelua vaille jäi 1–5 prosenttia lapsista ja lopuissa kunnista tai kuntayhtymistä palvelua vaille jäävien osuus oli suurempi.

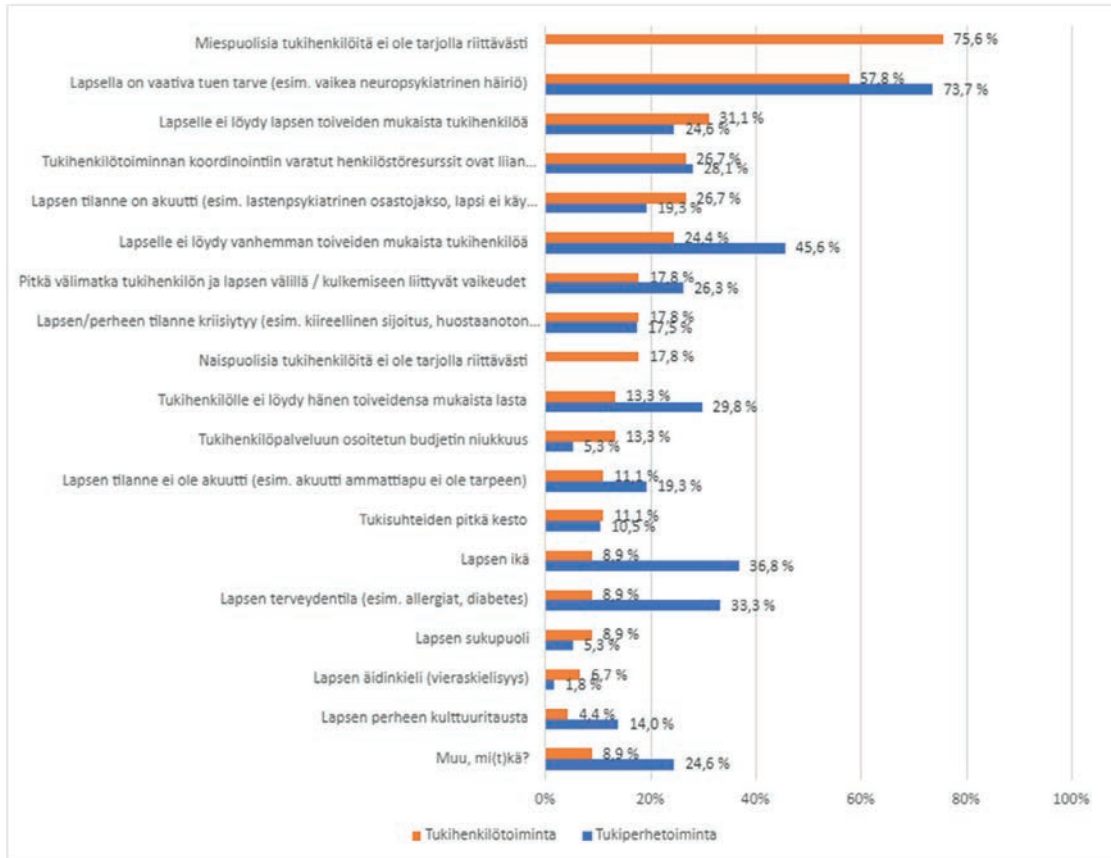

Kuvio 15. Arvioi, kuinka monta prosenttia niistä lapsista, joille on haettu tukihenkilöä/tukiperhettä, jää kokonaan ilman tarvitsemaansa tukihenkilö-/tukiperhepalvelua. (prosenttia vastaajista)

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, millaiset tekijät hidastavat tukisuhteen aloittamista. Vastaajat valitsivat valmiista listasta viisi yleisintä tekijää.

Tukihenkilötoiminnassa selvästi yleisimmin mainittu toiminnan aloittamista hidastava tekijä oli miespuolisten tukihenkilöiden puute (ks. kuvio 16). Tämän syyn valitsi noin kolme neljäsosaa vastaajista. Yli puolet vastaajista valitsi myös lapsen vaativan tuen tarpeen hidastavaksi tekijäksi. Muita usein valittuja syitä olivat ne, ettei pystytty löytämään lapsen toiveiden mukaista tukihenkilöä, lapsen akuutti tilanne sekä tukihenkilötoiminnan koordinointiin varattujen henkilöstöresurssien vähäisyys.

Tukiperhetoiminnassa selvästi yleisin tukisuhtetoiminnan aloittamista hidastava tekijä oli lapsen vaativa tuen tarve, joka tuli valituksi lähes kolmella neljäsosalla vastaajista (ks. kuvio 16). Seuraavaksi yleisimmin valittuja tekijöitä olivat ne, ettei kyetty löytämään vanhemman toiveiden mukaista tukiperhettä, lapsen ikä ja lapsen terveydentila. Se, ettei pystytty löytämään tukiperheen toiveiden mukaista lasta, mainittiin hidastavana tekijänä noin 30 prosentissa vastauksista.

Kuvio 16. Mitkä tekijät hidastavat tukihenkilö-/tukiperhesuhteen aloittamista? Valitse viisi yleisintä tekijää. (prosenttia vastaajista)

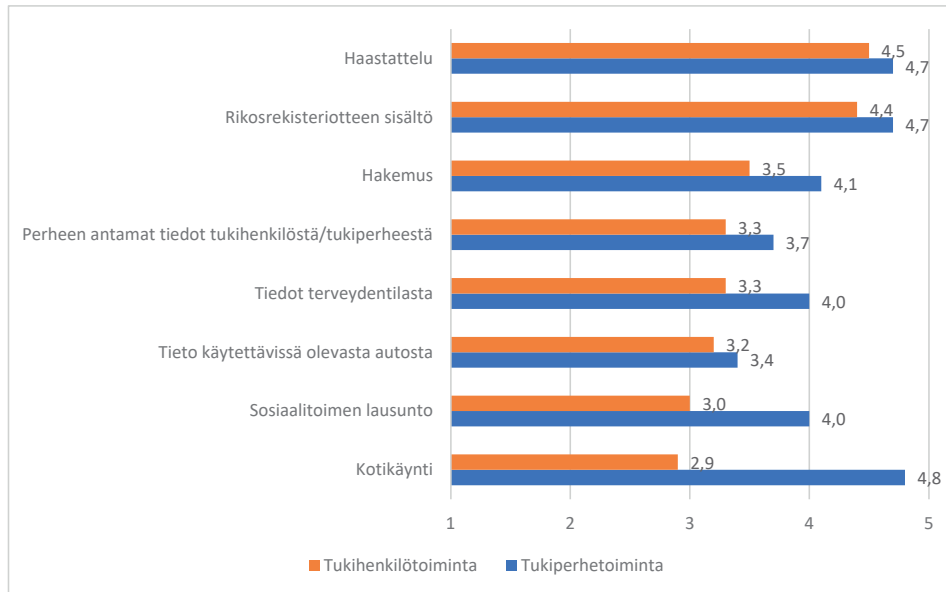
6. Tukihenkilöiden ja tukiperheiden rekrytointi, tuki ja palkkiot

Tukihenkilöiden ja tukiperheiden rekrytointi

Tukihenkilöiden ja tukiperheiden soveltuvuutta vapaaehtoisiksi kerrottiin arvioitavan monin tavoin.

Useimmin tukihenkilöiden soveltuvuutta kerrottiin arvioitavan haastattelun ja rikosrekisteriotteen avulla (ks. kuvio 17). Myös hakemuksessa mainittavat tiedot, kuten terveydentila sekä perheeltä saatavat tiedot silloin, kun tukihenkilö on perheelle ennestään tuttu, huomioitiin usein arvioinnissa. Sosiaalitoimen lausuntoa, tietoa käytettävissä olevasta autosta ja kotikäynnillä saatua tietoa kerrottiin käytettävän harvimminkin, keskimäärin joskus, arvioidaessa tukihenkilöiden soveltuvuutta vapaaehtoisiksi.

Tukiperheiden soveltuvuutta kerrottiin arvioitavan lähes aina kotikäynnin, haastattelun ja rikosrekisteriotteen avulla (ks. kuvio 17). Myös hakemus, sosiaalitoimen lausunto, tiedot terveydentilasta ja perheen antamat tiedot tutusta tukiperheestä toimivat usein soveltuvuuden arvioinnin tietoina ja tietolähteinä. Joskus myös tietoa käytettävissä olevasta autosta kerrottiin käytettävän soveltuvuuden arvioinnissa.

Kuvio 17. Missä määrin seuraavia tiedonlähteitä käytetään arvioitaessa tukihenkilöiden/tukiperheiden soveltuvuutta vapaaehtoistoimintaan? (keskiarvot; 1 = ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = melkein aina, 5 = aina)

Tukihenkilöiden ja tukiperheiden koulutus ja tuki

Noin puolet (47 %) vastaajista ilmoitti, että tukihenkilöiltä ei edellytetä erillisen koulutuksen tai valmennuksen käymistä ennen vapaaehtoisiksi ryhtymistä. Lähes neljäsosa (23 %) ilmoitti, että tukihenkilöiltä edellytetään alle 10 tunnin koulutuksen käymistä ja vajaa kolmasosa (30 %) ilmoitti koulutuksen olevan yli 10 tunnin mittainen.

Tukihenkilötoimintaa koordinoitaessa tukihenkilöille kerrottiin tarjottavan useimmiten ohjausta ja tukea lapsen vastuusosiaalityöntekijän, mutta myös koordinaattorin toimesta (ks.

Kolmasosa vastaajista (34 %) ilmoitti, että vapaaehtoisiksi ryhtyviltä perheiltä ei edellytetä erillisen koulutuksen tai valmennuksen käymistä. Lähes kolmasosa (30 %) ilmoitti, että koulutukseen osallistumista edellytetään ja sen kesto on alle 10 tuntia. Reilu kolmasosa (36 %) ilmoitti vapaaehtoisilta edellytettävän koulutuksen kestoksi yli 10 tuntia.

Tukiperhetoimintaa koordinoitaessa tukiperheille kerrottiin tarjottavan useimmiten ohjausta ja tukea lapsen vastuusosiaalityöntekijän, mutta myös koordinaattorin toimesta (ks. kuvio 18). Usein

kuvio 18). Organisoitua vertaistukea tarjottiin vähän reilussa puolessa kunnista. Vajaassa puolessa kunnista tarjottiin lisä- ja jatkokoulutuksia sekä virkistyspäiviä, joissakin tapauksissa myös työn-ohjausta tarvittaessa.

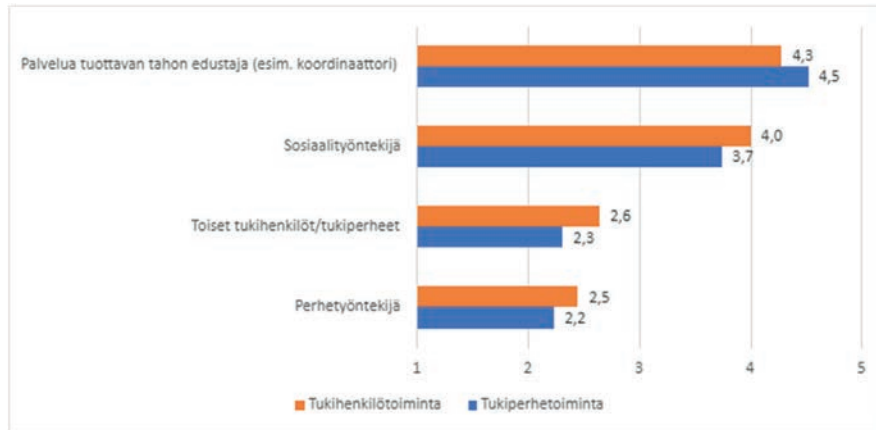
tarjottiin lisä- ja jatkokoulutuksia, organisoitua vertaistukea sekä virkistyspäiviä. Myös palveluntuottajan järjestämänä tukea ja koulutusta oli tarjolla.

Kuvio 18. Millaista tukea ja ohjausta tarjoatte tukihenkilöille/tukiperheille? (prosenttia vastaajista)

Kun tukisuhteessa esiintyy vaikeuksia, ohjausta ja tukea tukihenkilölle melko usein antaa palvelua tuottavan tahon edustaja, esimerkiksi koordinaattori sekä sosiaalityöntekijä (ks. kuvio 19). Harvemmin tukea antavat toiset tukihenkilöt ja perhetyöntekijä. Myös sosiaali-ohjaaja, työnohjaaja ja tukihenkilön lähiesimies ja taustaorganisaatio saivat yksittäisiä mainintoja tuen tarjoajina.

Kun tukisuhteessa esiintyy vaikeuksia, ohjausta ja tukea tukiperheelle erittäin usein antaa palvelua tuottavan tahon edustaja, esimerkiksi koordinaattori (ks. kuvio 19). Melko usein ohjausta ja tukea antaa sosiaalityöntekijä, harvemmin toiset tukiperheet ja perhetyöntekijä. Myös sosiaali-ohjaaja, perhehoidon ohjaaja ja muu lasta hoitava/kuntouttava taho saivat yksittäisiä mainintoja tuen tarjoajina.

Kuvio 19. Kuinka yleisesti seuraavat tahot antavat tukihenkilölle/tukiperheille ohjausta ja tukea, kun tukisuhteessa esiintyy vaikeuksia? (keskiarvot; 1 = erittäin harvoin, 2 = melko harvoin, 3 = ei harvoin eikä usein, 4 = melko usein, 5 = erittäin usein)

Tukisuhdetoiminnan palkkiot

Kyselyissä esitettiin seuraava kysymys palkkioista: ”Millä perusteella tukihenkilöiden/tukiperheiden palkkiot määräytyvät ja kuinka suuret palkkiot ovat?” Palkkioita päädyttiin tarkastelemaan avoimella kysymyksellä, koska ennalta tiedettiin, että palkkioiden määrittämisperusteet vaihtelevat suuresti. Osa vastaajista oli kuvaillut vastauksissaan myös ammatillisen tukisuhdetoiminnan palkkioita, mutta nämä kuvaukset rajattiin raportin tarkastelun ulkopuolelle. Palkkioihin liittyvän avokysymyksen vastaukset olivat sisällöltään ja tyylyltään hyvin vaihtelevia.

Tukihenkilökyselyssä vastaajista 44 prosenttia (n = 21) oli maininnut euromäärän vastauksessaan kysymykseen. Vastaajista 27 prosenttia (n = 13) oli vastannut kysymykseen kuvaillen palkkion määräytymisen perusteita, mutta jättänyt mainitsematta palkkioiden euromääräisen suuruuden. Vastauskentän oli jättänyt tyhjäksi

Tukiperhekyselyn vastaajista 67 prosenttia (n = 38) oli maininnut euromäärän vastauksessaan kysymykseen ja 16 prosenttia (n = 9) oli vastannut kysymykseen kuvaillen palkkion määräytymisen perusteita, mutta mainitsematta palkkioiden suuruutta euromääräisesti. Vastauskentän oli jättänyt tyhjäksi 18 prosenttia (n = 10) vastaajista.

29 prosenttia (n = 14) vastaajista.

Seuraavia palkkioihin liittyviä tuloksia tarkasteltaessa on syytä huomioida, että tiedot perustuvat varsin rajattuun määrään kyselyn vastauksia eli niihin vastauksiin, joissa on mainittu eurosummia palkkioiden osalta.

Tukihenkilötoiminnan osalta kuvattiin kolme erilaista **palkkionmääräytymisjaksoa**: kuukausiperusteisuus (n = 8), tuntiperusteisuus (n = 8) ja tapaamiskertaperusteisuus (n = 5).

Osassa vastauksista kuvattiin useita eri suuruisia **palkkioluokkia**. Korkeamman palkkion maksuperusteena tuotiin esille ennen kaikkea lapsen hoidon vaativuus (diagnoosi, erityisen tuen tarve), mutta myös toiminnan tavoitteiden määrä, laajuus ja haasteellisuus sekä tapaamisten intensiteetti (pituus, useus).

Kuukausiperusteisten palkkioiden osalta peruspalkkiot vaihtelivat 40 ja 160 euron välillä keskiarvon ollessa 87 euroa. Korotetun kuukausipalkkion vaihteluväli oli 60–200 euroa keskiarvon ollessa 111 euroa. Mikäli vastauksessa oli kuvattu palkkioluokkia enemmän kuin kaksi, huomioitiin tässä ja seuraavissa korotettuja palkkioluokkia kuvaavissa tuloksissa palkkioluokista ylin.

Seuraavia palkkioihin liittyviä tuloksia tarkasteltaessa on syytä huomioida, että tiedot perustuvat varsin rajattuun määrään kyselyn vastauksia eli niihin vastauksiin, joissa on mainittu eurosummia palkkioiden osalta.

Tukiperhekyselyiden vastauksissa kuvattiin kaksi **palkkionmääräytymisjaksoa**. Selvästi yleisintä (n = 36) oli, että palkkio määräytyi vuorokausi- tai päiväperusteisesti, ja kahdessa vastauksessa kerrottiin, että tukiperhetöiminnasta maksettiin ainoastaan kulukorvaus, ei palkkiota. Vaikka oli ilmeistä, että valtaosassa vastauksista päivällä viitattiin yhteen viikonpäivään ja vuorokaudella 24 tunnin ajanjaksoon (jolloin esim. aikaväli perjantai-illasta lauantai-iltaan tarkoittaa yhtä vuorokautta mutta kahta päivää), eivät kaikki vastaukset kuitenkaan noudattaneet tätä logiikkaa ja sanoja ”päivä” ja ”vuorokausi” käytettiin päällekkäisissä merkityksissä. Tästä syystä päivä- ja vuorokausiperusteisuus yhdistettiin tässä tarkastelussa yhdeksi luokaksi.

Osassa vastauksista kuvattiin useita eri suuruisia **palkkioluokkia**. Korkeamman palkkion maksuperusteena tuotiin esille ennen kaikkea lapsen hoidon vaativuus

Tukihenkilötoiminnan perus-**tuntipalkkioiden** vaihteluväli oli 9,6–30 euroa ja keskiarvo 16 euroa. Korotetut tuntipalkkiot vaihtelivat välillä 15–60 euroa keskiarvon ollessa 37,5 euroa.

Tapaamiskertaperusteiset peruspalkkiot vaihtelivat tukihenkilötoiminnassa välillä 20–40 euroa keskiarvon ollessa 32 euroa. Korotettujen tapaamiskohtaisten palkkioiden osalta vaihteluväli oli 90–120 euroa ja keskiarvo 105 euroa.

Kulukorvauksena maksettava euromäärä mainittiin yhdeksässä tukihenkilökyselyiden vastauksista. Kuudessa näistä vastauksista kulukorvaus määrittyi kuukausiperusteisesti ja kolmessa tapaamisperusteisesti. Joissakin vastauksissa **kulukorvausta** kerrottiin tarvittaessa maksettavan myös korotettuna.

Kuukausittainen peruskulukorvaus oli keskimäärin 38 euroa vaihdellen välillä 20–55 euroa. Korotetut kuukausittaiset kulukorvaukset vaihtelivat välillä 40–50 euroa keskiarvon ollessa 45 euroa. Kuukausittaista kulukorvausta korottavana tekijänä mainittiin tapaamisten useus. Tapaamiskohtaiset kulukorvaukset vaihtelivat välillä 15–25 euroa ja keskiarvo oli 20 euroa. Yhdessä

(diagnoosi, erityisen tuen tarve), mutta myös lapsen ikä sekä tapaamisten intensiteetti (pituus, useus).

Tukiperhetoiminnan **vuorokausi-/päiväperusteiset peruspalkkiot** vaihtelivat välillä 25,4–65 euroa keskiarvon ollessa 40,7 euroa. Korotettujen vuorokausi-/päiväpalkkioiden vaihteluväli oli 39,5–120 euroa ja keskiarvo 59,8 euroa. Mikäli vastauksessa oli kuvattu palkkioluokkia enemmän kuin kaksi, huomioitiin tässä ja seuraavissa korotettuja palkkioluokkia kuvaavissa tuloksissa palkkioluokista ylin. Osassa vastauksista tarkennettiin, maksetaanko yhdeltä viikonlopulta kahden vai kolmen vuorokauden/päivän palkkio.

Niissä kahdessa tapauksessa, joissa tukiperhetoiminnasta **maksettiin ainoastaan kulukorvaus**, oli korvaus 40 tai 60 e/vrk.

Kulukorvauksena maksettava euromäärä mainittiin yli puolessa ($n = 31$) tukiperhekyselyiden vastauksista. Kahdessa näistä vastauksista kuvattiin, että kulukorvaus oli ainoa korvaus, mikä tukiperhetoiminnasta maksettiin (nämä vastaukset kuvattu tarkemmin edellä). Muissa tapauksissa ($n = 29$) kulukorvaus maksettiin päivä-/vuorokausiperusteisesti. Peruskulukorvaus oli tällöin keskimäärin 26,5 euroa vaihdellen

vastauksessa mainittu korotettu tapaamiskohtainen kulukorvaus oli 30 euroa.

Kilometrikorvaukset mainittiin euromääräisesti kolmessa tukihenkilökyselyn vastauksessa. Kilometrikorvaukset vaihtelivat välillä 0,2–0,4 e/km ollen keskimäärin 0,4 e/km.

välillä 10–52,3 euroa. Kahdessa vastauksessa mainittiin korotettu kulukorvaus, joka oli molemmissa tapauksissa 30 euroa. Korottavina tekijöinä mainittiin lapsen ikä ja erityistarpeet (esim. allergiat).

Kilometrikorvaukset mainittiin euromääräisesti 13:ssa tukiperhekyselyn vastauksessa. Kilometrikorvaukset vaihtelivat välillä 0,2–0,4 e/km ollen keskimäärin 0,3 e/km.

Vastauksista kävi ilmi, että päätöksiä palkkioiden suuruudesta tehtiin kuntien ja kuntayhtymien päätöselimissä (lautakunnissa ja hallituksissa), toisen (isomman) kunnan ohjeistuksia mukaillen tai seutukunnan tai maakunnan tasoisen ohjeistuksen pohjalta (esim. kehittämissyksikön ohjeet). Myös Perhehoitoliiton ohjeistukset ja perhehoitolaki mainittiin palkkioita määrittävinä tekijöinä. Ostopalveluissa kilpailutukset ja sopimukset määrittivät palkkioiden suuruutta.

7. Tukisuhdetoiminnan prosessi

Tukisuhdepalvelun aloittaminen

Seuraavaksi tarkastellaan tukisuhdetoiminnan prosessia sen alusta loppuun eli tukisuhteen päättämiseen saakka.

Kyselyissä esitettiin seuraava kysymys tukisuhteen aloittamiseen liittyen: “Kenen aloitteesta lapselle haetaan tukihenkilöä/tukiperhettä (kenen toive alun perin)? Valitse kaksi tyypillisintä.”

Tukihenkilökyselyn vastaajat kuvasivat, että lapselle haetaan tukihenkilöä yleisimmin vanhemman (81 %) tai sosiaalityöntekijän (77 %) aloitteesta, harvemmin koulukuraattorin (8 %), perhetyöntekijän (8 %), opettajan (4 %) tai lapsen itsensä (4 %) aloitteesta. Myös esimerkiksi perheneuvolan työntekijät ja psykiatri oli nostettu esiin aloitteellisina toimijoina. Isovanhemmat eivät tulleet mainituiksi henkilöinä, jotka olisivat ensisijaisesti aloitteellisia haettaessa tukihenkilöä lapselle.

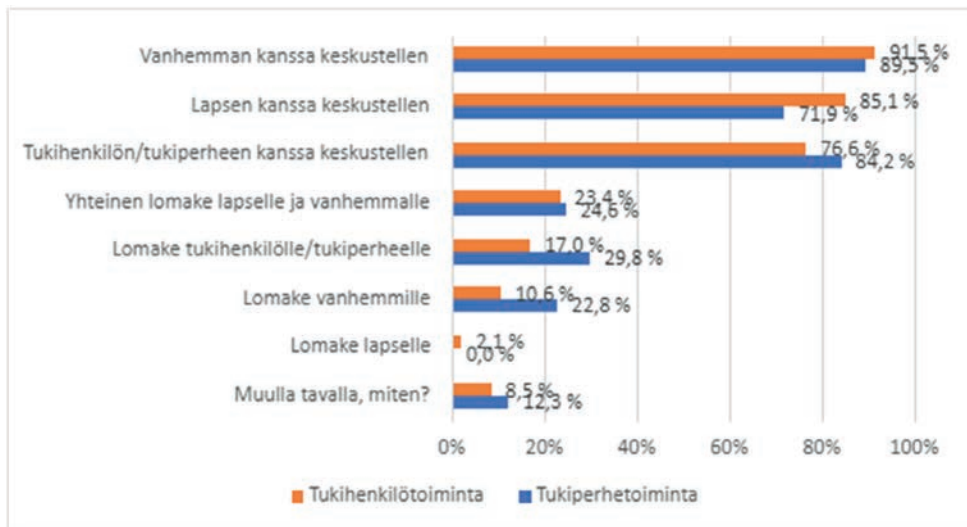
Tukihenkilösuhteeseen liittyviä ennakko-odotuksia ja toiveita

Tukiperhekyselyn vastaajat arvioivat, että lapselle haetaan tukiperhettä yleisimmin vanhemman (91 %) tai sosiaalityöntekijän (75 %) aloitteesta, harvemmin perhetyöntekijän (14 %), koulukuraattorin (4 %), opettajan (4 %) tai lapsen itsensä (4 %) aloitteesta. Myös esimerkiksi neuvolan työntekijät oli nostettu esiin aloitteellisina toimijoina. Isovanhemmat eivät tulleet mainituiksi henkilöinä, jotka olisivat ensisijaisesti aloitteellisia haettaessa tukiperhettä lapselle.

Tukiperhesuhteeseen liittyviä ennakko-odotuksia ja toiveita

kartoitettiin yleisimmin vanhemman, lapsen ja/tai tukihenkilön kanssa keskustellen (ks. kuvio 20). Vajaa neljäsosa vastaajista ilmoitti, että käytössä on yhteinen lomake lapselle ja vanhemmalle. Käytössä oli myös lomakkeet tukihenkilölle, vanhemmille ja lapselle. Muina kartoituksen tapoina ilmoitettiin esimerkiksi aloituspalaverit, joissa huomioidaan kaikkien toiveet ja ennako-odotukset.

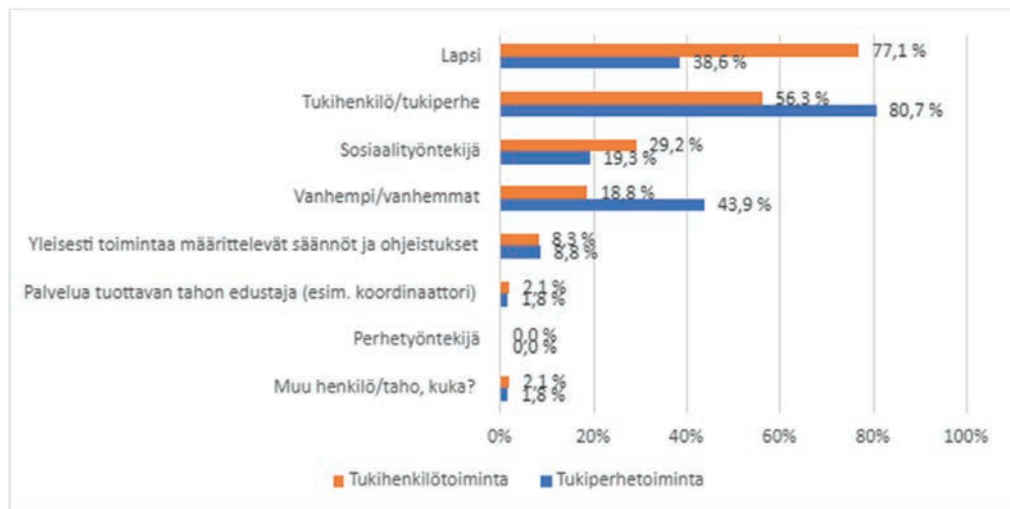
kartoitettiin yleisimmin vanhemman, tukiperheen ja/tai lapsen kanssa keskustellen (ks. kuvio 20). Reilu neljäsosa vastaajista ilmoitti, että käytössä on lomake tukiperheelle. Käytössä oli myös yhteinen lomake lapselle ja vanhemmalle sekä erikseen vanhemmille. Sen sijaan lapsille suunnattu lomake ei ollut ollenkaan käytössä. Muita yksittäisiä kartoituksen tapoja olivat esimerkiksi tiedon koostaminen eri tahojen kanssa keskustelun pohjalta.

Kuvio 20. Millä tavalla tukihenkilö-/tukiperhesuhteeseen liittyviä ennako-odotuksia ja toiveita kartoitetaan? Valitse kaikki käytössä olevat käytännöt. (prosenttia vastaajista)

Vastaajia pyydettiin valitsemaan kaksi tyypillisintä tahoa tai asiaa, jotka vaikuttavat eniten lapsen ja tukihenkilön tapaamiseen ja niiden sisältöön. Tyypillisimmin arvioitiin, että tapaamiseen ja niiden sisältöön vaikuttaa lapsi ja toiseksi tyypillisimmin tukihenkilö (ks. kuvio 21). Myös sosiaalityöntekijän ja vanhemman nähtiin vaikuttavan tapaamiseen. Muiden tekijöiden ja tahojen arvioitiin vain harvoin vaikuttavan tapaamiseen.

Vastaajia pyydettiin valitsemaan kaksi tyypillisintä tahoa tai asiaa, jotka vaikuttavat eniten lapsen ja tukiperheen tapaamiseen ja niiden sisältöön. Tyypillisimmin arvioitiin, että tapaamiseen ja niiden sisältöön vaikuttavaa tukiperhetoiseksi tyypillisimmin vanhempi tai vanhemmat ja kolmanneksi tyypillisimmin lapsi (ks. kuvio 21). Joka viides oli valinnut sosiaalityöntekijän tapaamiseen vaikuttavaksi tahoksi. Muiden tekijöiden ja tahojen arvioitiin vain harvoin vaikuttavan tapaamiseen.

Kuvio 21. Ketkä tai mitkä asiat vaikuttavat eniten lapsen ja tukihenkilön/tukiperheen tapaamiseen ja niiden sisältöön? Valitse kaksi tyypillisintä. (prosenttia vastaajista)

Kyselyissä kysyttiin: ”Miten usein lapsen esittämät toiveet tukihenkilöön/tukiperheeseen liittyen pystytään huomioimaan?” sekä ”Miten usein tukihenkilön/tukiperheen esittämät toiveet tuettavaan lapseen liittyen pystytään huomioimaan?” Vastaajat arvioivat kysymyksiä asteikolla 1–5 (1 = ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = melkein aina, 5 = aina).

Vastaajien arvioiden mukaan tukihenkilön esittämät toiveet tuettavaan lapseen liittyen pystytään huomioimaan melkein aina (ka = 3,7), mutta hivenen harvemmin kuin lapsen toiveet tukihenkilöön liittyen (ka = 3,9).

Vastaajat arvioivat, että tukihenkilötoimintaa aloitettaessa tehdään aina merkintä asiakastietojärjestelmään (ks. kuvio 22). Lähes aina tehdään myös merkintä asiakassuunnitelmaan, kirjallinen sopimus ja kirjataan päätös asiakastietojärjestelmään. Melkein aina tehdään suunnitelma tukihenkilötoiminnasta ja erillinen vaitiolositoumus tukihenkilön kanssa.

Vastaajien arvioiden mukaan lapsen esittämät toiveet tukiperheeseen liittyen pystytään huomioimaan melkein aina (ka. = 3,6), mutta hivenen harvemmin kuin tukiperheen esittämät toiveet tuettavaan lapseen liittyen (ka. = 4,0).

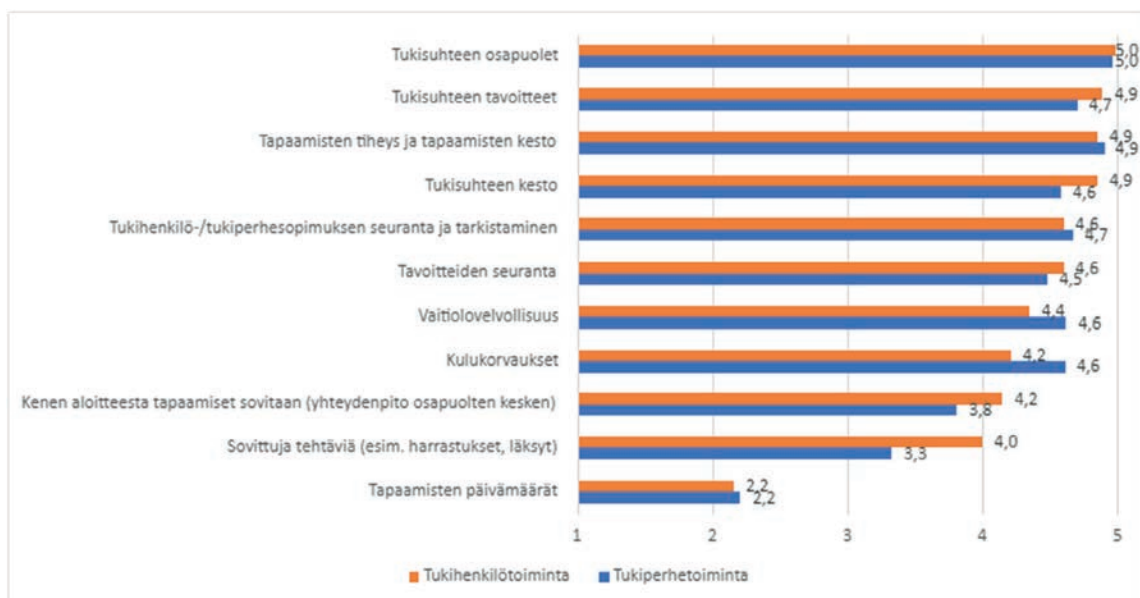
Vastaajat arvioivat, että tukiperhetoimintaa aloitettaessa kirjataan aina päätös asiakastietojärjestelmään (ks. kuvio 22). Lähes aina tehdään myös merkintä asiakastietojärjestelmään, kirjallinen sopimus ja merkintä asiakassuunnitelmaan. Melkein aina tehdään suunnitelma tukiperhetoiminnasta ja erillinen vaitiolositoumus tukiperheen kanssa.

Kuvio 22. Tehdäänkö tukihenkilö-/tukiperhetoimintaa aloitettaessa... (keskiarvot; 1 = ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = melkein aina, 5 = aina)

Tukihenkilökyselyn vastaajat arvioivat, että tukihenkilösuhdetta aloitettaessa kirjataan lähes aina tukisuhteen osapuolet, tukisuhteen tavoitteet, tapaamisten tiheys ja tapaamisten kesto, tukisuhteen kesto, tukihenkilösopimuksen seuranta ja tarkistaminen sekä tavoitteiden seuranta (ks. kuvio 23). Melkein aina arvioitiin kirjattavan vaitiolovelvollisuus, kulukorvaukset, kenen aloitteesta tapaamiset sovitaan sekä erilaisia sovittuja tehtäviä, esimerkiksi harrastusten ja läksyjen osalta. Sen sijaan vain harvoin arvioitiin kirjattavan tieto tapaamisten päivämääristä.

Tukiperhekyselyn vastaajien mukaan tukiperhesuhdetta aloitettaessa kirjataan lähes aina tukisuhteen osapuolet, tapaamisten tiheys ja tapaamisten kesto, tukisuhteen tavoitteet, tukiperhesopimuksen seuranta ja tarkistaminen, tukisuhteen kesto, vaitiolovelvollisuus, kulukorvaukset ja tavoitteiden seuranta (ks. kuvio 23). Melkein aina arvioitiin kirjattavan, kenen aloitteesta tapaamiset sovitaan sekä joskus myös erilaisia sovittuja tehtäviä, esimerkiksi harrastusten ja läksyjen osalta. Sen sijaan vain harvoin arvioitiin kirjattavan tieto tapaamisten päivämääristä.

Kuvio 23. Miten usein seuraavia asioita kirjataan tukihenkilö-/tukiperhesuhdetta aloitettaessa? (keskiarvot; 1 = ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = melkein aina, 5 = aina)

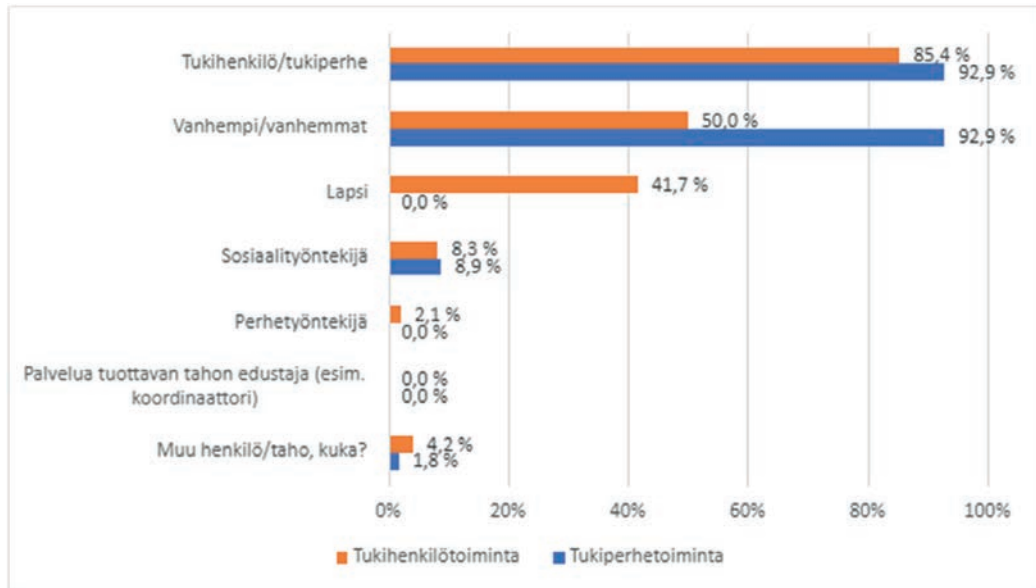
Vastaajilta kysyttiin tapaamisiin liittyen: “Miten usein lapsen ja tukihenkilön/tukiperheen tapaamiset keskimäärin toteutuvat?” Vastausvaihtoehtoina oli arvioida, toteutuvatko tapaamiset 3–4 kertaa kuukaudessa, kaksi kertaa kuukaudessa, yhden kerran kuukaudessa, joka toinen kuukausi vai harvemmin kuin joka toinen kuukausi.

Lapsen ja tukihenkilön tapaamiset toteutuivat yleisimpien arvioiden mukaan keskimäärin noin kerran viikossa, kun toiseksi yleisin arvio oli kaksi kertaa kuussa.

Tyypillisimmin tapaamiset sovittiin tukihenkilön aloitteesta (ks. kuvio 24). Puolet vastaajista oli valinnut vanhemman tai vanhemmat ja 42 prosenttia lapsen aloitteelliseksi tapaamisten osalta. Erittäin harvoin tapaamisia sovittiin sosiaalityöntekijän, perhetyöntekijän tai muun henkilön aloitteesta. Vastausten mukaan tapaamisia ei sovita koskaan palvelua tuottavan tahon edustajan, esimerkiksi koordinaattorin toimesta.

Lapsen ja tukiperheen tapaamiset toteutuivat yleisimpien arvioiden mukaan keskimäärin noin kerran kuukaudessa, kun toiseksi yleisin arvio oli kaksi kertaa kuussa.

Tyypillisimmin tapaamiset sovittiin sekä tukiperheen että vanhemman tai vanhempien aloitteesta (ks. kuvio 24). Sosiaalityöntekijä tai joku muu henkilö on erittäin harvoin aloitteellinen tapaamisten osalta. Vastausten mukaan tapaamisia ei sovita koskaan lapsen, palvelua tuottavan tahon edustajan (esim. koordinaattori) tai perhetyöntekijän aloitteesta.

Kuvio 24. Kenen aloitteesta tapaamiset sovitaan? Valitse kaksi tyypillisintä vaihtoehtoa. (prosenttia vastaajista)

Tukisuhdetoiminnan tavoitteet

Tukisuhdetoiminnan yleisimpiä tavoitteita kysyttiin seuraavanlaisella kysymyksenasettelulla: ”Määrittele kolme yleisintä tavoitetta, joihin tukihenkilötoiminnalla/tukiperhetoiminnalla pyritään vastaamaan kunnassanne tai kuntayhtymässänne”. Avoimista vastauksista muodostettiin 11 teemakokonaisuutta, jotka ilmentävät tukisuhdetoiminnan yleisimpiä tavoitteita. (Ks. kuvio 25.)

Tukihenkilötoiminnan yleisimmin mainittu tavoite oli lapsen tulevaisuuden mahdollisuuksien vahvistaminen (ks. kuvio 25). Tavoitetta havainnollistavat maininnat olivat sisältökuvauksiltaan laajoja, kuten lapsen ”kaidalla polulla” pitäminen, nuoren oman tulevaisuuden vahvistaminen, itsenäistymisen tukeminen ja syrjäytymisen ehkäisy.

Tukiperhetoiminnan yleisimmin mainittu tavoite oli vanhemman jaksamisen tukeminen (ks. kuvio 25). Toiseksi yleisin tavoite oli uuden ja turvallisen aikuissuhteen mahdollistaminen. Kolmanneksi yleisimpänä tavoitteena mainittiin kodin ulkopuolisten aktiviteettien mahdollistaminen, jota kuvattiin vastauksissa lapsen arjen rikastuttamisena mahdollistamalla lapselle

Toiseksi yleisimmäksi tavoitteeksi lähes puolet vastaajista esitti lapsen sosiaalisten taitojen ja verkostojen vahvistamiseen. Kolmanneksi yleisin tavoite oli uuden ja turvallisen aikuissuhteen mahdollistaminen. Tavoitteen keskiössä oli tarjota lapselle ihmissuhde luotettavaan ja välittävään aikuiseen, jonka kanssa lapsi voi jakaa ilojaan ja surujaan. Turvalliselta aikuiselta lapsen toivottiin “saavan mallia” erilaisiin jokapäiväisen elämän tilanteisiin.

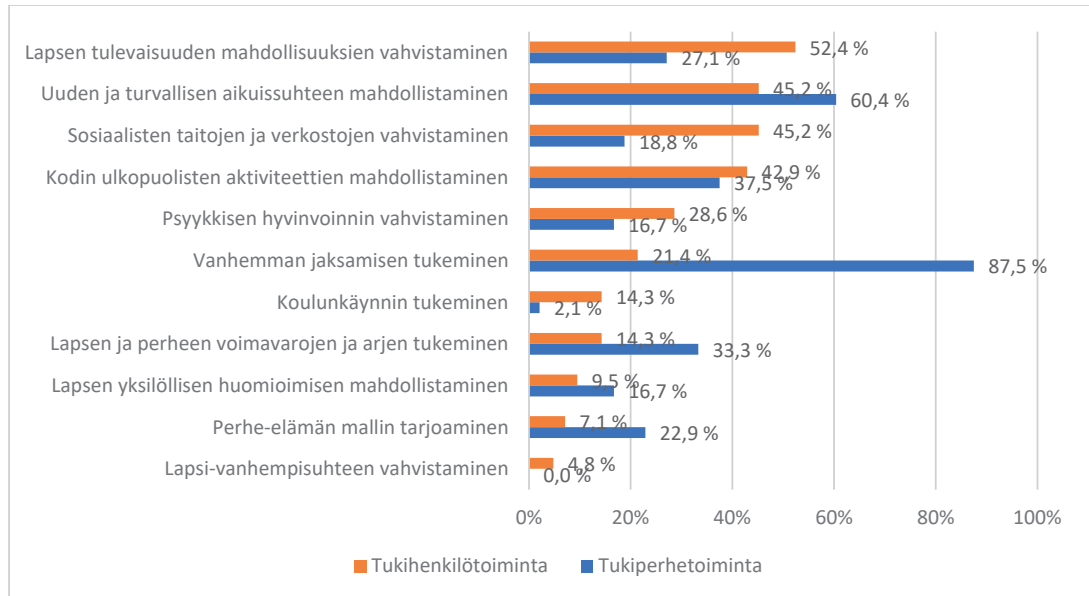
Neljänneksi yleisimmät tavoitteet liittyivät kodin ulkopuolisten aktiviteettien mahdollistamiseen. Tukihenkilön toivottiin aktivoivan lasta kodin ulkopuoliseen toimintaan, jotta lapsi voisi harjaannuttaa sosiaalisia taitojaan, löytäisi ystäviä ja saisi mielekästä sisältöä elämäänsä.

Lähes kolmasosa vastaajista mainitsi tukihenkilötoiminnan tavoitteeksi lapsen psyykkisen hyvinvoinnin vahvistamiseen ja reilu viidesosa vanhemman jaksamisen tukemiseen liittyviä ilmaisuja. Joitakin mainintoja saivat myös tavoitteet, jotka liittyivät koulunkäynnin tukemiseen, lapsen ja perheen voimavarojen ja arjen tukemiseen, lapsen yksilöllisen huomioimisen mahdollistamiseen, perhe-elämän mallin tarjoamiseen ja lapsi-vanhempisuhteen vahvistamiseen.

jotain erityistä ja mielekästä tekemistä, mikä ei omassa biologisessa perheessä syystä tai toisesta ollut mahdollista.

Neljänneksi mainittiin lapsen ja perheen voimavarojen ja arjen tukemisen tavoitetta kuvaavia ilmaisuja. Tällöin tarkoitettiin esimerkiksi toimivien kasvatuskäytäntöjen, kuten lapsen vuorokausirytmien ja arjen rutiinien, siirtämistä tukiperheestä lapsen biologiseen perheeseen.

Vajaa kolmasosa vastaajista mainitsi tukiperhetoiminnan tavoitteeksi lapsen tulevaisuuden mahdollisuuksien vahvistamisen ja reilu viidesosa perhe-elämän mallin tarjoamisen. Myös sosiaalisten taitojen ja verkostojen vahvistaminen, lapsen yksilöllisen huomioimisen mahdollistaminen, psyykkisen hyvinvoinnin vahvistaminen ja koulunkäynnin tukeminen saivat muutamia mainintoja. Sen sijaan yksikään tukisuhteiden ammattilainen ei ilmaissut lapsi-vanhempisuhteen vahvistamiseen liittyviä tavoitteita.

Kuvio 25. Määrittele kolme yleisintä tavoitetta, joihin tukihenkilötoiminnalla/tukiperhetoiminnalla pyritään vastaamaan kunnassanne tai kuntayhtymässänne. (avoin kysymys, prosenttia vastaajista)

Vastaajista 75 prosenttia arvioi, että tukihenkilösuhteelle asetetut tavoitteet on melkein aina saavutettu siinä vaiheessa, kun tukihenkilösuhde päätetään suunnitelmallisesti. 19 prosenttia arvioi, että tavoitteet saavutetaan vain joskus ja 6 prosenttia valitsi “en osaa sanoa” -vaihtoehdon.

Vastaajista 69 prosenttia arvioi, että tukiperhesuhteelle asetetut tavoitteet on melkein aina saavutettu siinä vaiheessa, kun tukiperhesuhde päätetään suunnitelmallisesti. 18 prosenttia arvioi, että tavoitteet saavutetaan vain joskus. Huomionarvoista on, että 12 prosenttia vastaajista valitsi “en osaa sanoa” -vastausvaihtoehdon.

Tukisuhdetoiminnan arviointi

Suurin osa (73 %) vastaajista ilmoitti, että tukihenkilösopimusta tai -suunnitelmaa arvioidaan yleensä useammin kuin kerran vuodessa ja joka neljäs (25 %) vastaaja, että sopimusta arvioidaan 1–1,5 vuoden välein. Yksi vastaaja ilmoitti, että sopimusta arvioidaan harvemmin kuin joka toinen vuosi.

Tukihenkilötoiminnan vaikutuksia arvioitiin kyselyyn vastanneiden mukaan tukisuhteen päättyessä vaihtelevasti. Vastaajista 44 prosenttia ilmoitti vaikutuksia arvioitavan aina, melkein kolmasosa (31 %) melkein aina. 15 prosenttia vastaajista ilmoitti, että vaikutuksia arvioidaan joskus, kuusi prosenttia harvoin. Kaksi prosenttia ilmoitti, että vaikutuksia ei arvioida koskaan. Neljä prosenttia ei osannut vastata, arvioidaanko tukihenkilötoiminnan vaikutuksia tukisuhteen päättyessä.

Vastaajilta kysyttiin, ketkä kaikki tyypillisesti osallistuvat tukihenkilöpalvelun seuranta-palaveriin. Arvioiden mukaan seuranta-palaveriin tyypillisesti osallistuvat lapsen sosiaalityöntekijä ja vanhempi tai vanhemmat ja sekä pääsääntöisesti lapsi ja lapsen tukihenkilö (ks. kuvio 26).

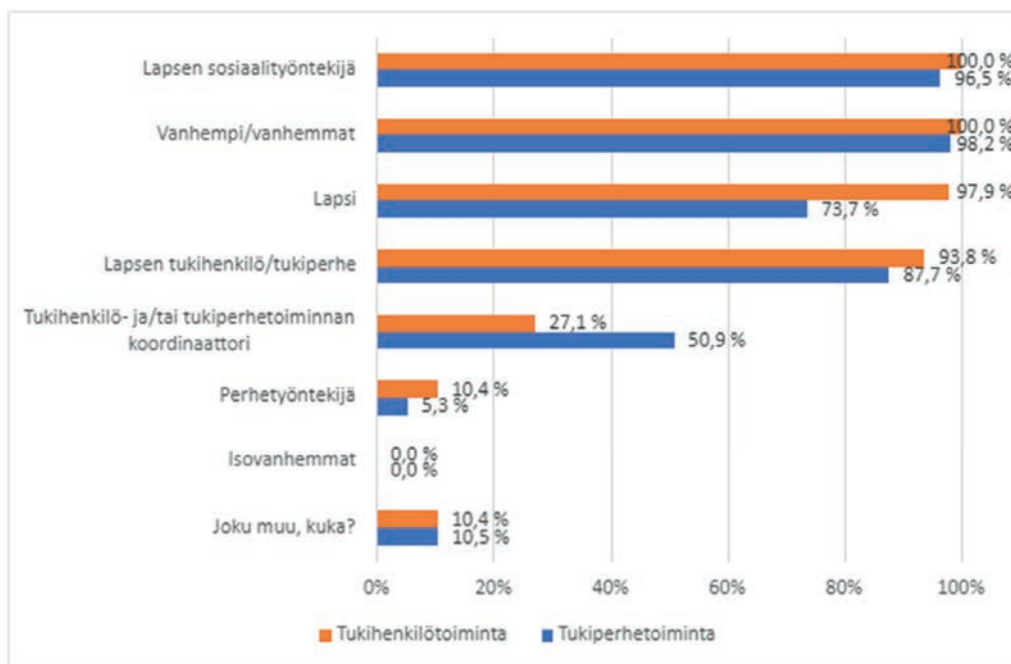
Reilu puolet (58 %) vastaajista ilmoitti, että tukiperhesopimusta tai -suunnitelmaa arvioidaan yleensä 1–1,5 vuoden välein, kun puolestaan 39 prosenttia vastaajista ilmoitti tukiperhesopimusta arvioitavan useammin kuin kerran vuodessa. Yksi vastaaja ilmoitti, että sopimusta arvioidaan harvemmin kuin joka toinen vuosi ja samoin yksi vastaaja ei osannut sanoa, miten usein sopimusta arvioidaan.

Tukiperhetoiminnan vaikutuksia arvioitiin kyselyyn vastanneiden mukaan tukisuhteen päättyessä vaihtelevasti. Vastaajista 28 prosenttia ilmoitti vaikutuksia arvioitavan melkein aina, 23 prosenttia aina. 21 prosenttia vastaajista ilmoitti, että vaikutuksia arvioidaan joskus, 12 prosenttia harvoin. Kaksi prosenttia ilmoitti, että vaikutuksia ei arvioida koskaan. Huomionarvoista on, että 14 prosenttia vastaajista ei osannut vastata, arvioidaanko tukiperhetoiminnan vaikutuksia tukisuhteen päättyessä.

Vastaajilta kysyttiin, ketkä kaikki tyypillisesti osallistuvat tukiperhepalvelun seuranta-palaveriin. Arvioiden mukaan seuranta-palaveriin tyypillisesti osallis-

Reilu neljäsosa valitsi tukihenkilötoiminnan koordinaattorin tyypillisesti osallistuvien joukkoon. Sen sijaan perhetyöntekijän valitsi vain joka kymmenes. Muita yksittäisiä mainintoja saivat sosiaalihoaja ja lapsen omatyöntekijä. Isovanhemmat eivät tyypillisesti osallistu seurantalavereihin.

tuvat vanhempi tai vanhemmat ja lapsen sosiaalityöntekijä sekä pääsääntöisesti myös lapsen tukiperhe (ks. kuvio 26). Huomattavaa on, että vain 74 prosenttia valitsi lapsen tyypillisesti osallistuvien joukkoon. Noin puolet valitsi tukiperhetoiminnan koordinaattorin ja viisi prosenttia perhetyöntekijän tyypillisesti osallistuvien joukkoon. Muita yksittäisiä mainintoja saivat sosiaalihoaja ja perhehoidon ohjaaja. Isovanhemmat eivät tyypillisesti osallistu seurantalavereihin.

Kuvio 26. Ketkä osallistuvat tukihenkilöpalvelun/tukiperhepalvelun seurantalavereihin? Valitse kaikki, jotka tyypillisesti osallistuvat. (prosenttia vastaajista)

Vastaajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, mitä tukisuhdetoiminnan seurantalavereissa yleensä arvioidaan. Avoimet vastaukset luokiteltiin temaattisesti.

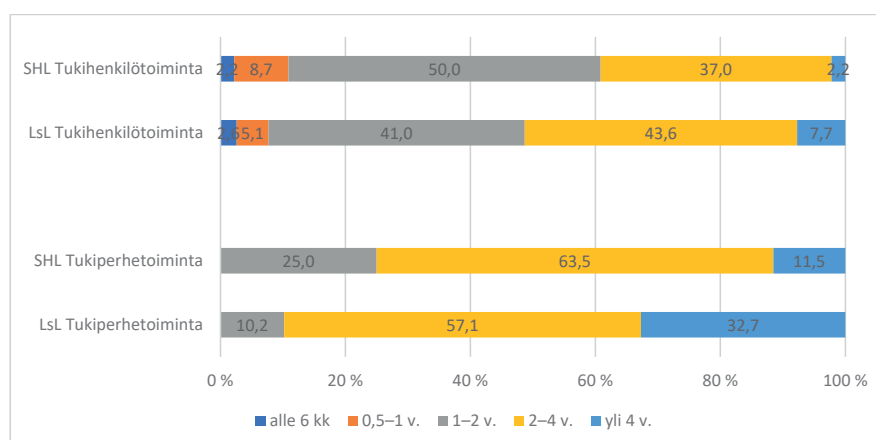
Yleisimmin tukihenkilöpalavereissa arvioidaan vastaajien mukaan toiminnan tavoitteiden toteutumista (64 %) ja palvelun jatkamista (55 %). Vastaajista 29 prosenttia mainitsi myös perheen ja/tai lapsen nykytilanteen ja tuen tarpeen arvioinnin. Lisäksi arvioidaan kokemuksia, miten on mennyt ja mitä kuuluu (24 %).

Yleisimmin tukiperhepalavereissa arvioidaan vastaajien mukaan sitä, jatkuuko palvelu (54 %). Puolet vastaajista mainitsi, että palaverissa arvioidaan toiminnan tavoitteiden toteutumista (50 %) sekä kokemuksia ja kuulumisia eli miten on mennyt ja mitä kuuluu (50 %). Vastaajista 30 prosenttia mainitsi, että palaverissa arvioidaan palvelun hyötyä ja vaikuttavuutta.

8. Tukisuhteiden kesto ja päättyminen

Sekä SHL:n että LsL:n mukaisessa tukihenkilötoiminnassa selvästi yleisintä oli, että tukisuhde kestää keskimäärin 1–2 vuotta tai 2–4 vuotta (ks. kuvio 27). Tätä lyhyemmät ja pidemmät tukisuhteiden keskimääräiset kestot olivat harvinaisia.

Tukiperhetoiminnassa yksikään vastaaja ei kuvannut keskimääräiseksi tukisuhteen kestoksi alle yhtä vuotta (ks. kuvio 27). Sekä SHL:n että LsL:n mukaisessa tukiperhetoiminnassa yleisintä oli, että tukisuhde kestää keskimäärin 2–4 vuotta. Toiseksi yleisintä oli, että SHL:n mukaisessa toiminnassa tukisuhteen arvioitiin kestävän keskimäärin 1–2 vuotta ja LsL:n mukaisessa toiminnassa keskimäärin yli 4 vuotta.

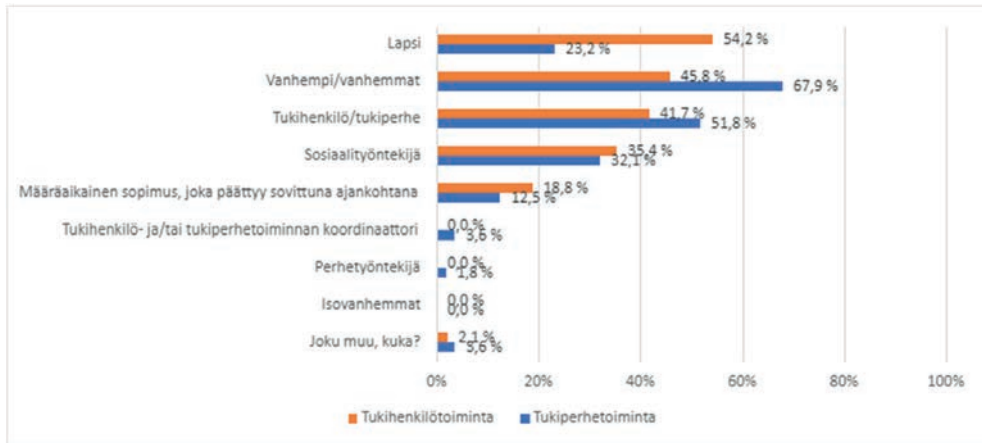
Kuvio 27. Arvioi, oman kokemuksesi pohjalta keskimääräinen tukisuhteen kesto. (prosenttia vastaajista)

Tukihenkilökyselyn vastaajista 85 prosenttia ilmoitti, että heidän kunnassaan tai kuntayhtymässään ei ole rajoitettu tukisuhteen kestoä tukihenkilötoiminnassa. Niissä noin 10 prosentissa kunnista tai kuntayhtymistä, joissa kestoä oli rajoitettu, tukisuhteen tyypillinen maksimipituus vaihteli yhden ja viiden vuoden välillä. Vastaajista noin neljä prosenttia ei tiennyt, oliko heidän kunnassaan tehty rajauksia tukisuhteen kestoön liittyen.

Tukihenkilösuhde kerrottiin päätettävän tyypillisimmin lapsen aloitteesta (ks. kuvio 28). Usein suhde päätetään myös vanhemman tai vanhempien, tukihenkilön ja sosiaalityöntekijän aloitteesta. Lisäksi sosiaaliohjaaja mainittiin. Sen sijaan isovanhemmat, perhetyöntekijä ja tukihenkilötoiminnan koordinaattori eivät vastausten mukaan ole koskaan kahden tyypillisimmän aloitteentekijän joukossa. 19 prosenttia vastaajista valitsi kahden tyypillisimmän vaihtoehdon joukkoon tukisuhteen päättymisen tavaksi määräaikaisen sopimuksen.

Tukiperhetoiminnan osalta vastaajista 81 prosenttia ilmoitti, että heidän kunnassaan tai kuntayhtymässään ei ole rajoitettu tukisuhteen kestoä. Niissä noin 10 prosentissa kunnista tai kuntayhtymistä, joissa kestoä oli rajoitettu, tukisuhteen tyypillinen maksimipituus vaihteli yhden ja viiden vuoden välillä. Vastaajista noin yhdeksän prosenttia ei tiennyt, oliko heidän kunnassaan tehty rajauksia tukisuhteen kestoön liittyen.

Tukiperhesuhde kerrottiin päätettävän tyypillisimmin vanhemman tai vanhempien aloitteesta ja toiseksi tyypillisimmin tukiperheen aloitteesta (ks. kuvio 28). Myös sosiaalityöntekijä, lapsi ja tukiperhetoiminnan koordinaattori, perhetyöntekijä ja sosiaaliohjaaja saivat mainintoja. Yksi vastaaja halusi kommentoida, että joskus tukisuhteen päättäminen on työntekijän, tukiperheen ja asiakasperheen yhteinen päätös. Sen sijaan isovanhemmat eivät vastausten mukaan ole koskaan kahden tyypillisimmän aloitteentekijän joukossa. 13 prosenttia vastaajista valitsi kahden tyypillisimmän vaihtoehdon joukkoon tukisuhteen päättymisen tavaksi määräaikaisen sopimuksen.

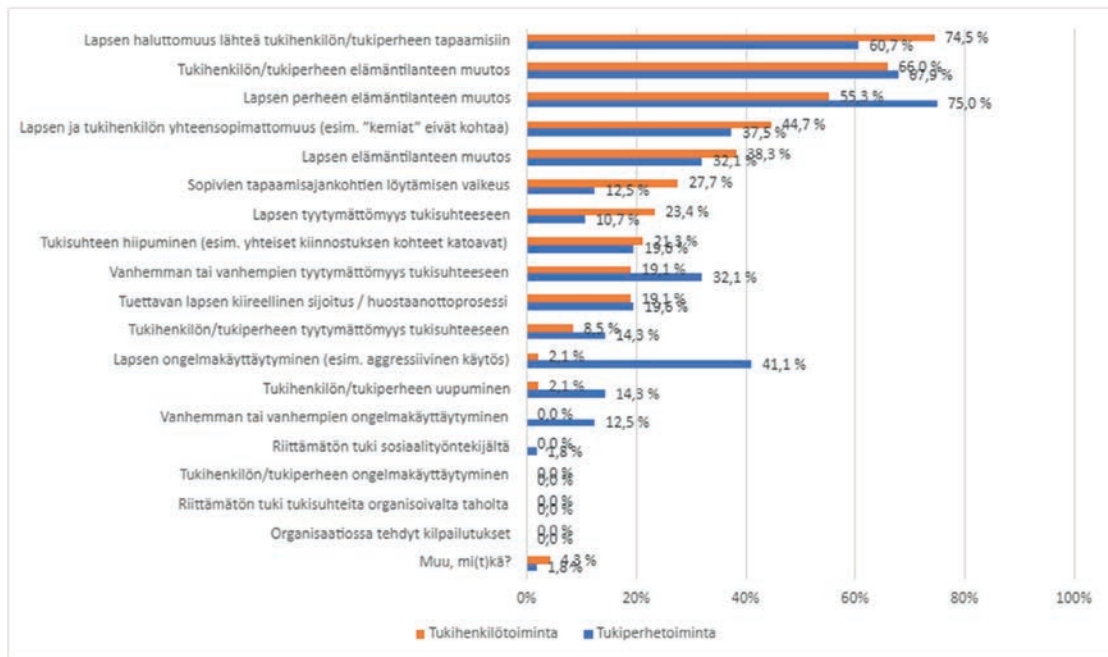
Kuvio 28. Kenen aloitteesta tai miten tukihenkilö-/tukiperhesuhde päätetään/lopetetaan? Valitse kaksi tyypillisintä vaihtoehtoa. (prosenttia vastaajista)

Vastaajat arvioivat, että tukihenkilösuhteista keskimäärin 14 prosenttia katkeaa ennenaikaisesti tai suunnittelemattomasti. Vaihtelu oli kuitenkin melko suurta (vaihteluväli 0–50 %).

Vastaajilta tiedusteltiin syitä tukisuhteen ennenaikaiselle katkeamiselle pyytämällä heitä valitsemaan viisi yleisintä syytä listasta. Vastaajista suurin osa, noin kolme neljäsosaa, valitsi viiden yleisimmän syyn joukkoon lapsen haluttomuuden lähteä tukihenkilön tapaamisiin (ks. kuvio 29). Yleisiä syitä olivat myös tukihenkilön tai lapsen perheen elämäntilanteen muutos, kuten muutto, sekä kokemus lapsen ja tukihenkilön yhteensopimattomuudesta.

Vastaajat arvioivat, että tukiperhesuhteista keskimäärin 13 prosenttia katkeaa ennenaikaisesti tai suunnittelemattomasti. Vaihtelu oli kuitenkin melko suurta (vaihteluväli 0–35 %).

Vastaajilta tiedusteltiin syitä tukisuhteen ennenaikaiselle katkeamiselle pyytämällä heitä valitsemaan viisi yleisintä syytä listasta. Vastaajista suurin osa valitsi yleisimpien syiden joukkoon lapsen perheen tai tukiperheen elämäntilanteen muutoksen (ks. kuvio 29). Seuraavaksi useimmin valittuja katkeamissyitä olivat lapsen haluttomuus lähteä tapaamaan tukiperhettä sekä lapsen ongelmakäyttäytyminen.

Kuvio 29. Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että tukihenkilö-/tukiperhesuhde katkeaa ennenaikaisesti? Valitse viisi yleisintä tekijää. (prosenttia vastaajista)

Kyselyssä selvitettiin kunnissa tai kuntayhtymissä olevia käytäntöjä tukisuhdetoiminnan päättyessä. Vastaajia pyydettiin kirjaamaan suhteen lopettamista kuvaavia käytäntöjä avoimella kysymyksellä: Miten tukihenkilösuhteen/tukiperhesuhteen lopettaminen tapahtuu (esim. millainen käytäntö kunnassa/kuntayhtymässä on)? Vastaajat kuvasivat tukisuhteen päättämistä kahdesta näkökulmasta: miten tukisuhde päätetään sekä miksi tukisuhde päättyy.

Tukihenkilökyselyn vastaajista 42 oli vastannut suhteen lopettamista koskevaan avokysymykseen.

Useimmin (48 %) vastauksissa kuvattiin, että tukihenkilösuhteen päättäminen tapahtuu sovitusti yhteisessä neuvottelussa. Seuraavaksi eniten mainintoja (14 %) sai toimintapa, jossa keskustelua käydään osapuolten kanssa tuki-

Tukiperhekyselyn vastaajista 52 oli vastannut suhteen lopettamista koskevaan avokysymykseen.

Useimmin mainittu tapa tukiperhesuhteen päättämisessä oli yhteinen neuvottelu (37 %). Seuraavaksi useimmin vastaajat (18 %) toivat esiin, että tukisuhteen päättämistä valmistellaan etukäteen ja tukea annetaan esimer-

suhteen lopettamiseen liittyen, esimerkiksi puhelimitse, mutta erillistä lopetuspalaveria ei välttämättä järjestetä. Lisäksi vastaajat (9 %) mainitsivat, että tukisuhde päättyy sovitusti etukäteen tiedossa olleen ajankohdan mukaisesti. Vastaajat (11 %) toivat myös esiin, että tukisuhteen päättämistä valmistellaan etukäteen ja tukea annetaan esimerkiksi lopetuskäynnin tai jatkosuunnitelman tekemisen avulla.

Lisäksi vastaukset antavat tietoa siitä, miksi tukisuhde päättyy. Näitä syitä nosti esiin yhteensä 21 prosenttia vastaajista. Päätymisen syyksi useimmin mainittiin tukisuhteen tarpeen päättyminen, jolla tarkoitettiin esimerkiksi toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Vain yksi vastaaja toi esiin suhteen päättymisen syynä tapaamisten niin sanotun hiipumisen.

kiksi lopetuskäynnin tai jatkosuunnitelman tekemisen avulla. 14 prosenttia vastaajista mainitsi toimintatavan, jossa keskustelua käydään osapuolten kanssa tukisuhteen lopettamiseen liittyen, esimerkiksi puhelimitse, mutta erillistä lopetuspalaveria ei välttämättä järjestetä. Lisäksi vastaajat (8 %) mainitsivat, että tukisuhde päättyy sovitusti etukäteen tiedossa olleen ajankohdan mukaisesti. Tukiperhetoiminnan vastauksissa näkyi myös se, että kaikkialla ei ole vakiintuneita käytäntöjä tukisuhdetoiminnan lopettamiseen (4 %).

Lisäksi vastaukset antavat tietoa siitä, miksi suhde päättyy. Näitä syitä nosti esiin 17 prosenttia vastaajista. Tukiperhetoiminnassa päättymisen syyksi mainittiin tapaamisten niin sanottu hiipuminen ja tukisuhteen tarpeen päättyminen, jolla tarkoitettiin esimerkiksi toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

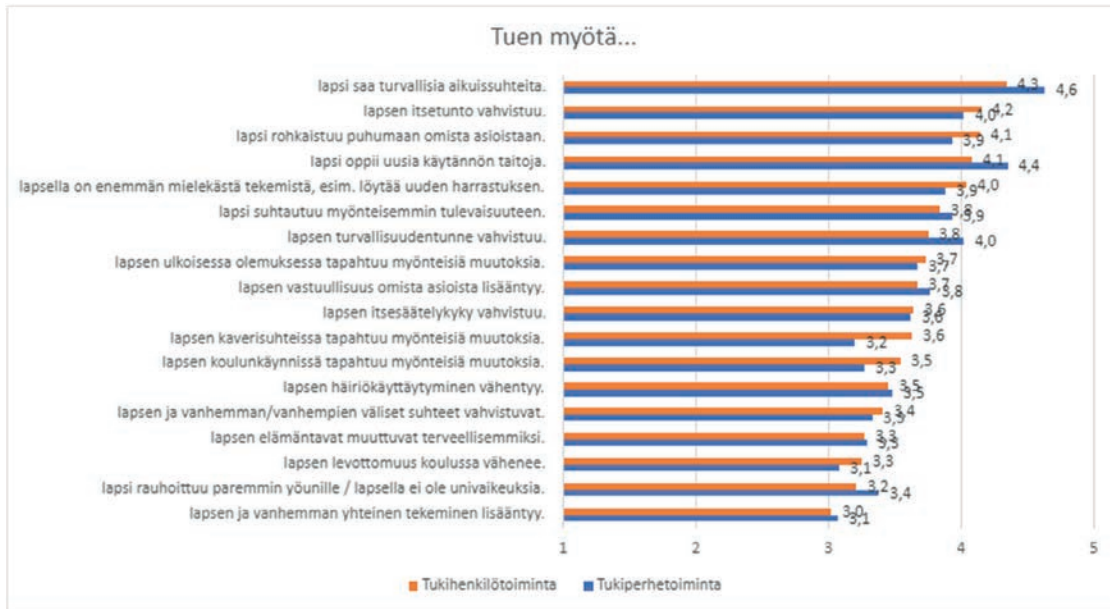
9. Tukisuhdetoiminnan vaikutukset

Vastaajat arvioivat, kuinka usein tukihenkilötoiminta ja tukiperhe-toiminta vaikuttaa erilaisiin asioihin lapsen elämässä, vanhemman elämässä sekä asiakasprosessin tasolla.

Tukihenkilötoiminnan arvioitiin vaikuttavan lapsen elämään useimmin niin, että lapselle muodostuu turvallinen aikuissuhde (ks. kuvio 30). Usein myös lapsen itsetunto vahvistuu, lapsi rohkaistuu puhumaan omista asioistaan tai oppii uusia käytännön taitoja, lapsella on enemmän mielekästä tekemistä eli hän esimerkiksi löytää uuden harrastuksen. Esiin nostettiin myös, että lapsi suhtautuu myönteisemmin tulevaisuuteen, lapsen turvallisuudentunne vahvistuu, lapsen ulkoisessa olemuksessa tapahtuu myönteisiä muutoksia, lapsen vastuullisuus omista asioista lisääntyy, lapsen itsesäätelykyky vahvistuu, lapsen

Tukiperhetoiminnan arvioitiin vaikuttavan lapsen elämään useimmin niin, että lapselle muodostuu turvallisia aikuissuhteita (ks. kuvio 30). Vaikutuksia arviointiin olevan usein siihen, että lapsi oppii uusia käytännön taitoja, lapsen itsetunto ja turvallisuudentunne vahvistuu, lapsi rohkaistuu puhumaan omista asioistaan, lapsella on enemmän mielekästä tekemistä eli hän esimerkiksi löytää uuden harrastuksen. Esiin nostettiin myös, että lapsi suhtautuu myönteisemmin tulevaisuuteen, lapsen vastuullisuus omista asioista lisääntyy, lapsen ulkoisessa olemuksessa tapahtuu myönteisiä muutoksia ja lapsen itsesäätelykyky vahvistuu.

kaverisuhteissa tapahtuu myönteisiä muutoksia ja lapsen koulunkäynnissä tapahtuu myönteisiä muutoksia.

Kuvio 30. Arvioi kokemuksesi pohjalta, kuinka usein tukihenkilötoiminta/tukiperheteroiminta vaikuttaa seuraaviin asioihin lapsen elämässä. Tuen myötä... (keskiarvot; 1 = erittäin harvoin, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = usein, 5 = erittäin usein)

Tukihenkilötoiminnan arvioitiin usein vaikuttavan vanhemman tai vanhempien elämään niin, että vanhemman jaksaminen vahvistuu (ks. kuvio 31). Vaikutuksia arvioitiin olevan joskus siihen, että vanhemmat havainnoivat lapsen toimintaa uudella tavalla, suhtautuvat lapseen aiempaa myönteisemmin ja ottavat aiempaa paremmin vastaan muuta tukea. Joskus myös vanhemman kasvatukseen ja luottamus

Tukiperheteroiminnan arvioitiin usein vaikuttavan vanhemman tai vanhempien elämään niin, että vanhemman jaksaminen vahvistuu ja vanhemmat ottavat aiempaa paremmin vastaan muuta tukea (ks. kuvio 31). Vaikutuksia arvioitiin olevan joskus siihen, että vanhemmat havainnoivat lapsen toimintaa uudella tavalla ja suhtautuvat lapseen aiempaa myönteisemmin. Joskus myös vanhemman kasvatukseen

omaan vanhemmuuteen lisääntyvät, vanhemmat osaavat aiempaa paremmin asettaa tarvittavia rajoja lapselleen, vanhemman aktiivisuus lisääntyy suhteessa muihin ihmisiin, esimerkiksi vanhemman verkoston laajenevat sekä vanhemman elämäntavat muuttuvat terveellisemmiksi. Harvoin vaikutukset näkyvät vanhemman uuden harrastuksen aloittamisena.

not ja luottamus omaan vanhemmuuteen lisääntyvät, vanhemmat osaavat aiempaa paremmin asettaa tarvittavia rajoja lapselleen, vanhemman aktiivisuus lisääntyy suhteessa muihin ihmisiin, esimerkiksi vanhemman verkoston laajenevat sekä vanhemman elämäntavat muuttuvat terveellisemmiksi. Harvoin vaikutukset näkyvät vanhemman uuden harrastuksen aloittamisena.

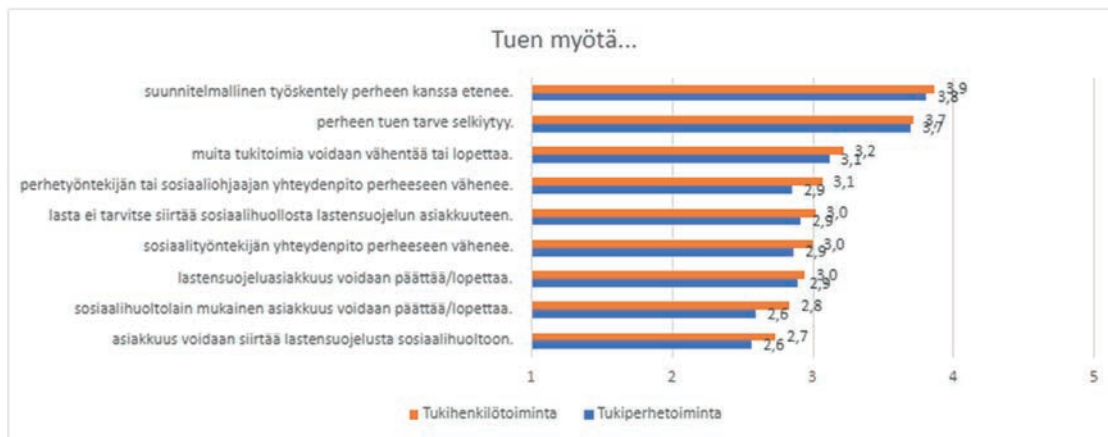
Kuvio 31. Arvioi kokemuksesi pohjalta, kuinka usein tukihenkilö-/tukiperhetoiminta vaikuttaa seuraaviin asioihin vanhemman elämässä. Tuen myötä... (keskiarvot; 1 = erittäin harvoin, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = usein, 5 = erittäin usein)

Tukihenkilötoiminnan arvioitiin vaikuttavan asiakasprosessin tasolla usein siihen, että suunnitelmallinen työskentely perheen kanssa etenee ja perheen tuen tarve selkiytyy (ks. kuvio 32). Vaikutuksia arvioitiin olevan joskus siihen, että muita tukitoimia voi-

Tukiperhetoiminnan arvioitiin vaikuttavan asiakasprosessin tasolla usein siihen, että suunnitelmallinen työskentely perheen kanssa etenee ja perheen tuen tarve selkiytyy (ks. kuvio 32). Vaikutuksia arvioitiin olevan joskus siihen, että muita tukitoimia voi-

daan vähentää tai lopettaa, perhetyöntekijän ja sosiaaliohjaajan tai sosiaalityöntekijän yhteydenpito perheeseen vähenee. Joskus vaikutukset näkyvät myös siinä, että lasta ei tarvitse siirtää sosiaalihuollosta lastensuojelun asiakkuuteen, lastensuojeluasiakkuus tai sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus voidaan päättää tai asiakkuus voidaan siirtää lastensuojelusta sosiaalihuoltoon.

daan vähentää tai lopettaa, perhetyöntekijän ja sosiaaliohjaajan tai sosiaalityöntekijän yhteydenpito perheeseen vähenee. Joskus vaikutukset näkyvät myös siinä, että lasta ei tarvitse siirtää sosiaalihuollosta lastensuojelun asiakkuuteen, lastensuojeluasiakkuus tai sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus voidaan päättää tai asiakkuus voidaan siirtää lastensuojelusta sosiaalihuoltoon.

Kuvio 32. Arvioi kokemuksesi pohjalta, kuinka usein tukihenkilö-/tukiperhetoiminta vaikuttaa seuraaviin asioihin asiakasprosessin tasolla. Tuen myötä... (keskiarvot; 1 = erittäin harvoin, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = usein, 5 = erittäin usein)

10. Tilastointi ja dokumentointi

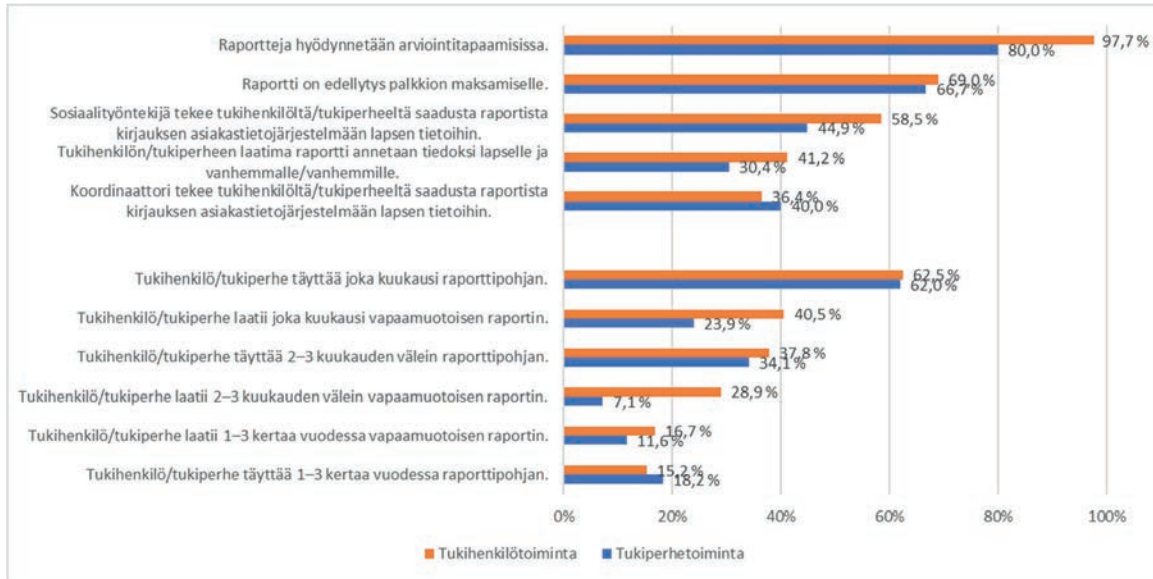
Kyselyissä kysyttiin tietoa myös tukihenkilöiden ja tukiperheiden sekä tukihenkilösuhteiden ja tukiperhesuhteiden tilastointiin ja dokumentointiin liittyen.

Tukihenkilöiden ja tukisuhteiden määrästä kerättiin tietoa vaihtelevasti. Vastausten perusteella noin kolmasosa kysymykseen vastanneista ilmoitti, että heidän kunnassaan tai kuntayhtymässään ei kerätä tietoa tukihenkilöiden määrästä kuukausittain, eikä vuosittain. Sama määrä eli kolmasosa keräsi tietoa vain vuosittain, mutta ei vuosittain. Loppu kolmasosa vastaajista keräsi tietoa sekä kuukausittain että vuosittain. Tukihenkilösuhteiden määrästä ei kerätty tietoa kuukausittain, eikä vuosittain viidesosassa kunnista ja kuntayhtymistä. Vuosittain, mutta ei kuukausittain kerättiin tietoa lähes puolessa kunnista ja kuntayhtymistä. Loppuosa (39 %) keräsi tietoa sekä kuukausittain että vuosittain.

Tukiperheiden ja tukisuhteiden määrästä kerättiin tietoa vaihtelevasti. Vastausten perusteella vajaa viidesosa kysymykseen vastanneista ilmoitti, että heidän kunnassaan tai kuntayhtymässään ei kerätä tietoa tukiperheiden määrästä kuukausittain, eikä vuosittain. Kolmasosa keräsi tietoa vain vuosittain, mutta ei kuukausittain. Puolet vastaajista keräsi tietoa sekä kuukausittain että vuosittain. Tukiperhesuhteiden määrästä ei kerätty tietoa kuukausittain, eikä vuosittain 15 prosentissa kunnista ja kuntayhtymistä. Vuosittain, mutta ei kuukausittain kerättiin tietoa lähes kolmasosassa kunnista ja kuntayhtymistä. Loppuosa (56 %) keräsi tietoa sekä kuukausittain että vuosittain.

Kyselyn vastaajat raportoivat tukihenkilöiden toteuttaman toiminnan raportoinnin olevan siinä mielessä vaihtelevaa, miten raportointia toteutetaan, miten sitä hyödynnetään tai kirjataan tietoja johonkin. Lähes jokainen vastaaja ilmoitti, että kunnassa tai kuntayhtymässä hyödynnetään raportteja arviointitapaamisissa (ks. kuvio 33). Kaksi kolmasosaa vastaajista mainitsi raportin olevan edellytys palkkion maksamiselle. Useimmiten tukihenkilö täyttääkin raporttipohjan joka kuukausi, toiseksi useimpana vaihtoehtona on tukihenkilön joka kuukausi laatima vapaamuotoinen raportti. Harvimmoin valittu vaihtoehto oli tukihenkilön täyttämä raporttipohja 1–3 kertaa vuodessa. Vastaajista yli puolet ilmoitti sosiaalityöntekijän ja reilu kolmannes koordinaattorin tekevän tukihenkilöltä saadusta raportista kirjauksen asiakastietojärjestelmään lapsen tietoihin. Noin 40 prosenttia vastaajista ilmoitti, että tukihenkilön laatima raportti annetaan tiedoksi lapselle ja vanhemmalle tai vanhemmille.

Kyselyn vastaajat kuvasivat tukiperheiden toteuttaman toiminnan raportoinnin olevan siinä mielessä vaihtelevaa, miten raportointia toteutetaan, miten sitä hyödynnetään tai kirjataan tietoja johonkin. Suurin osa vastaajista ilmoitti, että kunnassa tai kuntayhtymässä hyödynnetään raportteja arviointitapaamisissa (ks. kuvio 33). Vastaajista noin kaksi kolmannesta mainitsi raportin olevan edellytys palkkion maksamiselle. Yleisimmin tukiperhe täyttääkin raporttipohjan joka kuukausi tai 2–3 kuukauden välein. Harvimmoin käytettyjä raportointimuotoja olivat tukiperheen laatima vapaamuotoinen raportti 1–3 kertaa vuodessa tai 2–3 kuukauden välein. Vastaajista lähes puolet ilmoitti sosiaalityöntekijän ja 40 prosenttia koordinaattorin tekevän tukiperheeltä saadusta raportista kirjauksen asiakastietojärjestelmään lapsen tietoihin. Vajaa kolmannes vastaajista ilmoitti, että tukiperheen laatima raportti annetaan tiedoksi lapselle ja vanhemmalle tai vanhemmille.

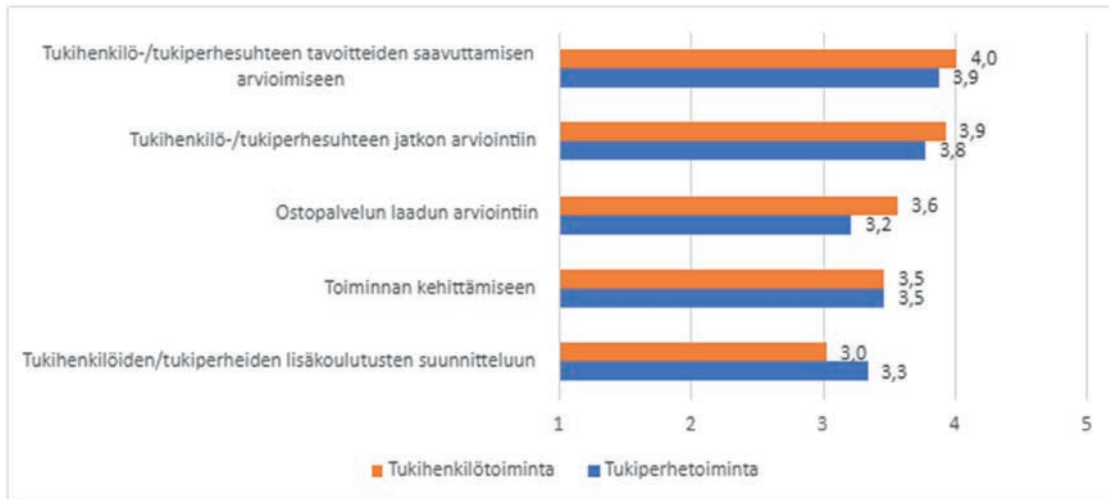
Kuvio 33. Pitävätkö seuraavat raportointiin liittyvät väittämät paikkansa kuntanne/kuntayhtymänne kohdalla? (myönteisesti vastanneiden osuudet; prosenttia vastanneista)

Kunnat tai kuntayhtymät keräävät tukihenkilöistä perustietoa erilaisiin tarkoituksiin. Suurin osa vastaajista ilmoitti, että tukihenkilöistä kirjataan henkilötiedot (89 %) ja rikosrekisteritiedot (86 %). Suuri osa ilmoitti myös, että kirjaukset yhteydenpidosta tukihenkilön ja työntekijän välillä dokumentoidaan (80 %), samoin tehdään kirjaus tai selvitys soveltuvuudesta tukihenkilöksi (71 %).

Kerättyä tietoa käytetään usein tukisuhteen tavoitteiden saavuttamisen arvioimiseen sekä tukihenkilösuhteen jatkon arviointiin (ks. kuvio 34). Tietoa käytetään usein myös ostopalvelun laadun arviointiin, toiminnan kehittämiseen sekä joskus tukihenkilöiden lisäkoulutuksen suunnitteluun.

Myös tukiperheistä kerätään perustietoja erilaisiin tarkoituksiin. Lähes jokainen vastaaja ilmoitti, että tukiperheistä kirjataan henkilötiedot (94 %) ja rikosrekisteritiedot (91 %). Suurin osa ilmoitti, että kirjaus tai selvitys soveltuvuudesta tukiperheeksi dokumentoidaan (82 %), samoin tehdään kirjaukset yhteydenpidosta tukiperheen ja työntekijän välillä (80 %).

Kerättyä tietoa käytetään usein tukisuhteen tavoitteiden saavuttamisen arvioimiseen sekä tukiperhesuhteen jatkon arviointiin (ks. kuvio 34). Tietoa käytetään usein myös ostopalvelun laadun arviointiin, toiminnan kehittämiseen sekä joskus tukiperheiden lisäkoulutuksen suunnitteluun.

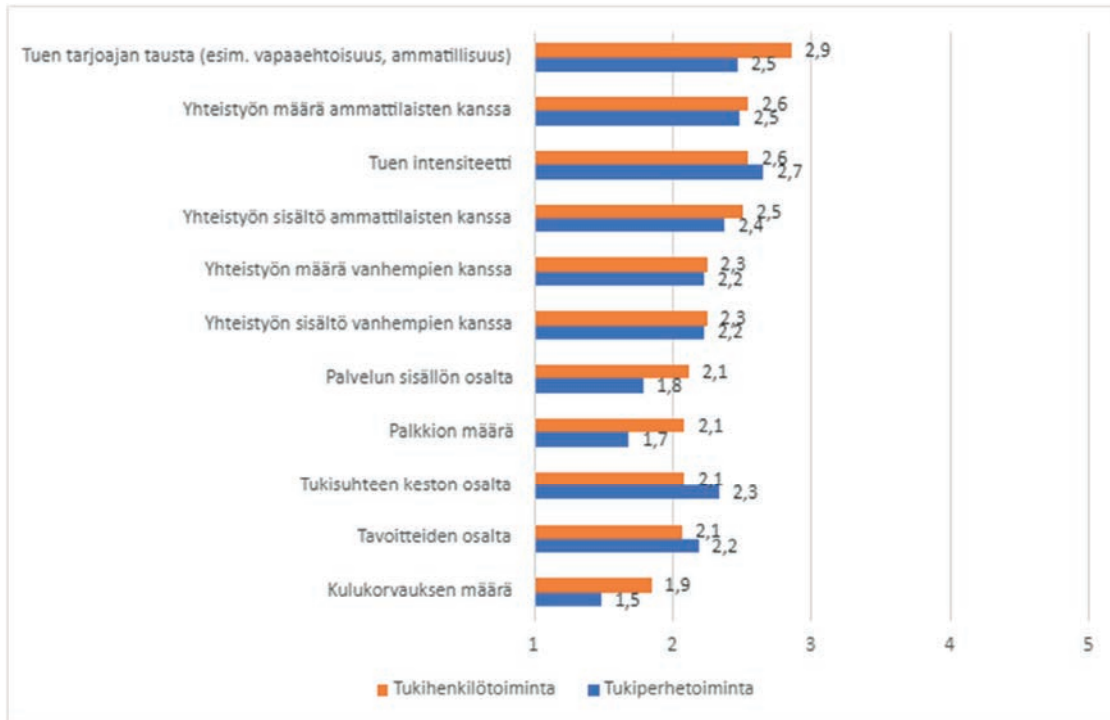
Kuvio 34. Miten usein tukihenkilöiltä/tukiperheiltä kerättyä tietoa käytetään seuraaviin tarkoituksiin? (keskiarvot; 1 = erittäin harvoin, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = usein, 5 = erittäin usein)

11. Sosiaalihuoltolain muutoksen (2014) jälkeinen tilanne

Tulosten mukaan tukitoimet eroavat toisistaan vain vähäisesti tai korkeintaan jonkin verran silloin, kun tukihenkilöpalvelua toteutetaan eri lakien eli sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain pohjalta. Sama tulos pätee tukiperhepalveluun.

Eri lakien pohjalta toimittaessa tukitoimet eroavat eniten, kuitenkin keskimäärin vain jonkin verran, tuen tarjoajan taustan osalta eli esimerkiksi siinä, onko tuen tarjoaja vapaaehtoinen vai ammatillinen toimija (ks. kuvio 35). Jonkin verran tukitoimet eroavat tuen intensiteetin osalta sekä ammattilaisten kanssa tehtävän yhteistyön määrän ja sisällön osalta. Keskimäärin vähän tukitoimet eroavat vanhemman kanssa tehtävän yhteistyön määrän ja sisällön osalta, palvelun sisällön, palkkion, tukisuhteen keston, tavoitteiden ja kulukorvauksen määrän osalta.

Eri lakien pohjalta toimittaessa tukitoimet eroavat eniten, kuitenkin vain jonkin verran, tuen intensiteetin, tuen tarjoajan taustan (esim. vapaaehtoinen vai ammatillinen toimija), ammattilaisten kanssa tehtävän yhteistyön määrän ja sisällön osalta (ks. kuvio 35). Tukitoimet eroavat myös tukisuhteen keston, tavoitteiden, vanhemman kanssa tehtävän yhteistyön määrän ja sisällön osalta sekä palvelun sisällön, palkkion määrän ja kulukorvauksen määrän osalta.

Kuvio 35. Eroavatko tukitoimet toisistaan silloin, kun tukihenkilö-/tukiperhepalvelua toteutetaan eri lakien (SHL tai LsL) pohjalta? (keskiarvot; 1 = erittäin vähän tai ei lainkaan, 2 = vähän, 3 = jonkin verran, 4 = paljon, 5 = erittäin paljon tai täysin)

12. Covid-19-pandemian vaikutukset ja tukisuhdetoiminnan kehittämisen haasteet

Kyselyt toteutettiin Covid-19-pandemian aikana keväällä 2021, kun korona-aika oli kestänyt reilun vuoden.

Tukihenkilötoiminnassa koronapandemialla arvioitiin olevan arvioituista seikoista eniten vaikutuksia lasten tuen tarpeen lisääntymiseen (ks. kuvio 36). Lapsen ja tukihenkilön arvioitiin myös tekevän koronapandemian aikana erilaisia asioita kuin ennen pandemiaa. Tukihenkilöiden tuen tarpeen arvioitiin lisääntyneen, kun puolestaan rekrytointi- ja koulutustilaisuudet olivat vähentyneet. Tukihenkilöä odottavien tai tarvitsevien lasten määrän nähtiin kasvaneen ja lasten tuen tarpeen muuttuneen sisällöllisesti pandemian aikana. Myös uusien

Tukiperhetoiminnassa koronapandemialla arvioitiin olevan arvioituista seikoista eniten vaikutuksia lasten tuen tarpeen lisääntymiseen (ks. kuvio 36). Tukiperheiden tuen tarpeen arvioitiin lisääntyneen, ja lapsen ja tukiperheen arvioitiin tekevän koronapandemian aikana erilaisia asioita kuin ennen pandemiaa. Lisäksi rekrytointi- ja koulutustilaisuudet olivat vähentyneet, kun puolestaan tukiperhettä odottavien tai tarvitsevien lasten määrä oli kasvanut.

Sen sijaan lasten tuen tarpeessa ei ollut arvioiden mukaan tapah-

tukihenkilöiden rekrytoinnin nähtiin olevan aiempaa vaikeampaa.

Koronapandemia oli vaikuttanut myös tapaamisten muotoon: lapsi ja tukihenkilö olivat yhteydessä etämenetelmillä enemmän kuin aiemmin.

Sen sijaan vastaajat olivat eri mieltä siitä, että koronapandemia olisi vaikuttanut lapsen ja tukihenkilön tapaamisten ja tukihenkilöille tarjolla olevan tuen vähentymiseen sekä siitä, että uusia tukihenkilösuhteita olisi aloitettu aiempaa vähemmän. Tukihenkilösuhteita ei myöskään arvioitu päättyneen normaalia enemmän.

tunut sisällöllisiä muutoksia, eikä lapsen ja tukiperheen tapaamisissa ollut tapahtunut määrällisiä muutoksia koronapandemian aikana.

Arvioiden mukaan uusia tukiperheitä ei myöskään ollut aiempaa vaikeampi rekrytoida, eikä tukiperheille tarjolla olevan tuen nähty vähentyneen. Uusia tukiperhesuhteita ei ollut aloitettu koronapandemian aikana vähemmän kuin aiemmin, eikä lapsen ja tukiperheen arvioitu olleen yhteydessä etämenetelmillä aiempaa enemmän. Tukiperhesuhteita ei myöskään arvioitu päättyneen normaalia enemmän.

Kuvio 36. Mitä mieltä olet seuraavista koronapandemian vaikutuksiin liittyvistä väittämistä? (keskiarvot; 1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

Tukisuhdetoimintaan liittyviä haasteita kysyttiin seuraavalla avoimella kysymyksellä: Millaisia haasteita näet tukihenkilö-/tukiperhetoiminnan kehittämiseen liittyen?

Kysymykseen vastasi 27 tukihenkilökyselyn vastaajaa. Valtaosa kehittämisen esteiden maininnoista (67 %) liittyi palvelun järjestämisen haasteisiin. Näitä olivat resurssien riittämättömyys, yksityistämiseen liittyvät haasteet ja yhtenäisen ohjeistuksen puute. Toiseksi eniten (56 %) mainittiin tukihenkilöihin liittyviä niin sanottuja rakenteellisia haasteita eli rekrytointiin ja koulutukseen liittyvät haasteet, puutteellinen tuki ja palkkioiden riittämättömyys. Lasten ja perheiden tilanteiden haastavuus nostettiin esiin 11 prosentissa tukihenkilötoiminnan kehittämiseen liittyvistä haasteista.

Kysymykseen vastasi 44 tukiperhekyselyn vastaajaa. Valtaosa kehittämisen esteiden maininnoista (70 %) liittyi tukiperheiden asemaan eli niin sanottuihin rakenteellisiin haasteisiin. Näitä olivat rekrytointiin haasteet, puutteellinen tuki ja palkkioiden riittämättömyys. Myös koulutukseen liittyvät haasteet nostettiin esiin. Toiseksi eniten (59 %) mainittiin palvelun järjestämisen liittyviä haasteita, kuten resurssien riittämättömyys, yhtenäisen ohjeistuksen puute ja yksityistämiseen liittyvät haasteet. Lapset ja heidän perheensä sekä erityisesti heidän tilanteidensa haastavuus nostettiin esiin 14 prosentissa maininnoista.

13. Loppusanat

L ATU-hankkeen kyselyraportti valottaa tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan tilannetta 2020-luvulla kunnissa ja kuntayhtymissä. Raportti kertoo vapaaehtoistyönä tuotettujen tukisuhdepalvelujen järjestämisestä, tavoitteista, vaikutuksista sekä tulevaisuuden haasteista sosiaalihuollon ja lastensuojelun ammattilaisten kuvaamana. Kysely tuottaa tukisuhdetoiminnan nykytilasta rikasta ja yksityiskohtaista tietoa, jollaista ei ole aiemmin ollut saatavilla. Kyselyn tuloksista hahmottuu myös ajankohtaisia, lapsi- ja perhesosiaalityön kannalta laajempia teemoja, jotka ansaitsevat tarkempaa tarkastelua.

Kyselyn tuloksista käy ilmi, että lapset ja nuoret ovat harvoin aloitteellisia tukihenkilöä tai tukiperhettä haettaessa. Ammattilaisilla ei myöskään ole käytössä vain alaikäisille suunnattuja lomakkeita tai muita menetelmiä, joilla lasten ennakko-odotuksia ja näkemyksiä kerättäisiin systemaattisesti. Ammattilaiset kuitenkin arvioivat lasten vaikuttavan etenkin tukihenkilötoiminnan sisältöihin vahvasti. Tukiperhetoiminnassa lapsilla on kyselyn tulosten perusteella vähemmän vaikuttamismahdollisuuksia. Tukihenkilösuhde myös päätetään tyypillisimmin lapsen aloitteesta, mutta tukiperhesuhde useammin vanhemman tai vanhempien tai tukiperheen aloitteesta. Tukihenkilötoiminnassa lapsi osallistuu seurantapalaveriin pääsääntöisesti aina, mutta tukiperhetoiminnassa harvemmin. Kyselyn perusteella tukihenkilötoiminta piirtyy enemmän lapsen tukipalveluksi, kun taas tukiperhetoiminta enemmän koko perheen palveluksi, jossa lapsen asema on näkymättömämpi. Tämä liittyy osaltaan siihen, että palvelun avulla tuetaan vahvemmin myös vanhempaa tai

vanhempia kuin tukihenkilötoiminnassa. Molempiin palveluihin liittyvänä johtopäätöksenä voi todeta, että lapsen asemaan ja mahdollisuuksiin ilmaista näkemyksiään ja toiveitaan tukisuhdetta haettaessa, arvioitaessa ja päätettäessä, on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Kyselyssä ammattilaiset arvioivat tukisuhdetoiminnan tuovan lasten ja vanhempien elämään monia positiivisia vaikutuksia, kuten turvallisia aikuiskontakteja ja erilaisia aktiviteetteja. Tukisuhdetoiminnan myötä lapset rohkaistuvat puhumaan asioistaan ja toiminta tarjoaa lapsille myös mielekästä tekemistä. Vanhempien jaksaminen vahvistuu ja vanhemmat ovat muun muassa valmiita ottamaan vastaan myös muunlaista tukea. Ammattilaisten vastausten perusteella tukisuhdetoiminta näyttää vaikuttavana, vaikka tukisuhdetoiminnan seuranta ei perustu systemaattiseen vaikutusten arviointiin.

Tukisuhdetoiminnassa mukana olevat lapset ja heidän perheensä käyttävät kyselyyn vastanneiden ammattilaisten arvion mukaan laajasti muitakin lapsi- ja perhepalveluita. Tyypillistä on siis tarjota tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan rinnalla muita palveluja ja tukitoimia. Tämä tukee tulkintaa siitä, että tukisuhdetoiminta on interventiona kevyt. Sen ensisijainen tarkoitus ei ole välttämättä aikaansaada muutosta, vaan pikemminkin kannatella lasta ja perhettä. (Svenlin, 2020; Kannasoja ym., 2022.) Muiden samanaikaisten palveluiden käyttäminen on ymmärrettävää myös siitä näkökulmasta, että tukisuhdetoimintaa tarvitsevia lapsia ja perheitä kuormittavat ammattilaisten arvioiden mukaan etenkin vanhemman väsymys, lapsen ja vanhemman väliset vuorovaikutusongelmat, sosiaalisten verkostojen vähäisyys, lapsen tunne-elämän oireet, vanhemman psyykkinen sairaus ja vaikeus asettaa lapselle tarvittavia kasvatuksellisia rajoja.

Moninaisesti kuormitustekijöihin vastaaminen näyttää haasteena määrittellä ja konkretisoida tukisuhdetoiminnalle asetettuja tavoitteita. Kyselyn vastauksissa tavoitteita on määritelty kovin abstrakteina, kuten syrjäytymisen ehkäisyä, ja osittain erisuuntaisina suhteessa lapsia ja perheitä yleensä kuormittaviin tekijöihin (ks. myös Kannasoja ym., 2022). Ammattilaiset muun muassa arvioivat vanhemman väsymyksen ja perheen vuorovaikutusongelmien kuormittavan perheitä, mutta esimerkiksi lapsi-vanhempisuhteen vahvistamisen mainitsi toiminnan tavoitteeksi vain kaksi vastaajaa. Kyselytulosten perusteella on syytä pohtia,

miten asiakastasoisia tavoitteita voisi tukisuhdetoiminnassa paitsi edelleen konkretisoida, myös asettaa eri osapuolten kanssa yhdessä sopien ja asiakasdokumentteihin kirjatun.

Kyselyn tulokset osoittavat, että tukisuhdetoiminnassa tuotetaan moninaista asiakastietoa. Tukihenkilöt ja tukiperheet raportoivat toiminnastaan ammattilaisille kuukausittain tai vähintään joitakin kertoja vuodessa. Vaihtelua on siinä, miten raportointia toteutetaan, miten sitä hyödynnetään tai kirjataan tietoja johonkin. Raportoinnista esimerkiksi tehdään merkintä asiakastietoihin vain noin puolessa kunnista ja kuntayhtymistä. Ammattilaiset hyödyntävät raportoinnista saatua tietoa tukisuhteiden vuosittaisissa arviointitapaamisissa, ja kerättyä tietoa käytetään tukisuhteen tavoitteiden saavuttamisen sekä tukisuhteen jatkon arviointiin. Ammattilaiset myös käyttävät raportointitietoa kohtuullisen usein toiminnan kehittämiseen. Yllättävä ja huomionarvoinen havainto on, että suuri osa vastaajista ei kuitenkaan osannut arvioida palvelua käyttävien lasten lukumäärää. Tähän voi olla useita syitä, mutta tiedon puuttuminen haastaa myös toiminnan suunnittelua ja kehittämistä kunnissa ja kuntayhtymissä. Vastausten puuttuminen kertoo asiakaskirjaamisen ja tilastoinnin haasteista, joita olisi syytä kehittää myös lastensuojelun avohuollon ja sosiaalihuollon palveluiden osalta.

Kyselytuloksissa piiryy alueellisesti eri tavoin painottunut tukisuhdetoiminta. Esimerkiksi asuinpaikasta riippuen tukisuhteita voi olla tarjolla riittävästi, niukasti tai liian vähän. Tukihenkilöiden ja -perheiden näkökulmasta eriarvoisuutta aiheuttaa palkkioiden ja kulukorvausten yllättävänkin suuret erot (ks. myös Heino ym., 2016, 28–29). Vapaaehtoisista tukihenkilöistä ja -tukiperheistä on pulaa, mistä kertovat ammattilaisten raportoimat jonotilanteet. Tukihenkilötoiminnassa keskimääräinen jonotusaika palvelun saamiselle on yleisimmin alle kolme kuukautta, mutta osassa kuntia palvelua joutuu jonottamaan yli puoli vuotta. Tukiperhetoiminnassa jonot ovat pidempiä ja palvelua jonotetaan keskimäärin yli vuoden ajan lähes joka kolmannessa kunnassa ja kuntayhtymässä. Ammattilaiset myös raportoivat, että osa lapsista jää kokonaan ilman tarvitsemaansa tukisuhdetta.

Alueellisista eroista kertovat myös palkkiot ja niiden erilaiset määräytymisperusteet sekä korvaussummat, jotka vaihtelevat merkittävästi. Esimerkiksi tukihenkilöiden kuukausiperusteiset peruspalkkiot vaihte-

levat 40 euron ja 160 euron välillä. Tukiperheiden vuorokausiperusteiset peruspalkkiot puolestaan vaihtelevat noin 25 euron ja 65 euron välillä. Voikin todeta, että tukisuhdepalveluja on tarjolla alueellisesti eri tavoin, jolloin toimintaa määrittää lapsen, perheen ja vapaaehtoisen asuinpaikkakunta. Tämä on alueellisen tasa-arvoisuuden suhteen ongelmallista. Valtakunnallisesta näkökulmasta pidämme tärkeänä, että tukisuhdetoiminnan palkkioita, korvauksia ja niiden perusteita yhdenmukaistetaan. Tämä voisi helpottaa myös uusien vapaaehtoisten rekrytointia.

LATU-hankkeessa toteutettu kysely tarjoaa pohjan tukisuhdetoiminnan tutkimiselle sekä kehittämislle. Tutkittavaa ja selvitettävää riittää myös tulevaisuudessa, sillä monia tärkeitä aiheita on jouduttu rajamaan kyselyn ulkopuolelle. Seuraavaksi olisi tärkeä selvittää esimerkiksi vapaaehtoisten määrää sekä taustatietoja valtakunnallisesti, puretua ammatillisesti toteutetun ja vapaaehtoistyöhön perustuvan tukisuhdetoiminnan välisiin eroihin sekä syventää ymmärrystä palveluja käyttävien lasten ja perheiden tilanteista ja taustoista.

Kyselyn tulokset osoittavat, että tukisuhdetoiminta hyötyisi kansallisesta, tutkimukseen pohjautuvasta kehittämisohjelmasta. Tarve toiminnan lähtökohtien ja tavoitteiden päivittämislle ja yhteislle valtakunnalliselle tarkastelulle on selkeästi olemassa. Tarvitaan myös tukihenkilöille ja tukiperheille suunnattujen koulutusmateriaalien ja valmennusten tutkimusperustaista kehittämistä. Kysely osoittaa, että tukisuhdetoiminnassa on suuria alueellisia eroja, mikä kertoo yhtenäisten rakenteiden ja ohjeiden puutteesta. On kuitenkin syytä korostaa, että tämä ei tee tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnasta automaattisesti hyvää tai huonoa, mutta se tekee toiminnasta valtakunnallisesti vaikeasti arvioitavaa.

Lopuksi voi todeta, että sosiaalityön yksi ydintehtävä on virittää sosiaalisia verkostoja perheiden ympärille ja tueksi. Tukihenkilöt ja tukiperheet ovat esimerkki tällaisista verkostoista. On myös tärkeää muistaa, että tukisuhdetoiminta edustaa lapsi- ja perhepalveluiden kentällä perheiden näkökulmasta myönteistä ja perheen tuen tarpeisiin hyvin vastaavaa palvelua (Svenlin, 2020; myös Svensson & Jägervi, 2020). Toiminnassa luodaan ja syntyy yhteyksiä erilaisissa elämäntilanteissa elävien ihmisten välille, vapaaehtoisten tarjotessa tukeaan lapsille ja vanhemmille.

Lähteet

- Aaltio, E. & Isokuortti, N. (2021). Lastensuojelun tutkimusperustan vahvistamisen haasteita ja mahdollisuuksia. *Kasvun tuki -aikakauslehti*, 1(2), 21–29.
- Balcazar, F.E. & Keys, C.B. (2014). Goals in mentoring relationships. Teoksessa D. L. Dubois & M. Karcher (toim.), *Handbook of Youth Mentoring*. 2. Edition (s. 83–98). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781412996907.n6>
- Franséhn, M. (2015). Laypersons or professionals? Ambivalence about voluntary contact persons in social services in Sweden. *Nordic Social Work Research*, 6(2), 102–113. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2015.1117984>.
- Heino, T. (2008). Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle [online]. [viitattu 16.8.2012] *Stakes työpapereita 9/2008*. Helsinki. T9-2008-VERKKO.pdf (julkari.fi)
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. (2016). Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveystieteiden tutkimuslaitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-644-5>
- Kannasoja, S., Svenlin, A-R., Lehto-Lundén, T., Moilanen, J. & Kiili, J. (tulossa 2022). Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan tarvetta ilmentävät kuormitus-tekijät ja toiminnalle asetetut tavoitteet. Artikkelin hyväksytyt julkaistavaksi *Kasvun tuki -lehteen*.
- Moilanen, J. (2015). Tutkimus lastensuojelun tukihenkilötoiminnan muutoksesta. Relationaalinen näkökulma. *Jyväskylän Studies in Education, Psychology and Social Sciences* 533. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

- Lehto-Lundén, T. (2020). Lapsi tukiperheessä. Eksistentiaalis-fenomenologinen tutkimus lasten kokemuksista. Väitöskirja. Heikki Waris-instituutin tutkimuksia 3/2020. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca.
- Regnér, M. (2006). Familjebilder. Om klientfamiljer, kontaktfamiljer och idealfamiljer. Akademisk avhandling. Skriftserien 2006:9. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Svenlin, A-R. (2020). Kannatteleva ja jännitteinen tukiperhetoiminta. Lastensuojelun tukiperhetoiminnan käyttöteoria ja tukisuhteet. JYU Dissertations 180. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Svensson, K. & Jägervi, L. (2020). Betydelsen av ett uppdrag: Kontaktpersoner för ungdomar i socialtjänsten. Working Paper-serien; Vol. 2020, Nr. 1. Lund: Lunds universitet, Socialhögskolan. Saatavana: https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/95797178/wp2020_1.pdf. Luettu. 27.6.2022.